

Op de hoeve Omnibus

CATALIJN CLAES
De Immetjes-Hoeve

CLEMENS WISSE
Boer op Velders' hoeve

HENNY THIJSSING-BOER
Hoeve Marloes

Uitgeverij Zomer & Keuning

CATALIJN CLAES

De Immetjes-Hoeve

Hoofdstuk 1

't Is weer zo met Jasper Ouwerkerk en voor de zoveelste maal heeft het dorp er schande over gesproken: de vrouwen die even het gordijn oplichtten toen hij lallend en zwaaiend op zijn benen langskwam en zich haastig terugtrokken als hij grinnikend de hand opstak omdat ze door zo'n dronkenlap niet gegroet wensten te worden. De mannen – in hun werk – die een pas opzij deden en hun hoofd afwendden. De kinderen die hem naliepen en een spotliedje zongen: Jasper Ouwerkerk is dronken, Jasper Ouwerkerk is vet, Jasper moet naar bed...

Naar bed was Jasper niet gegaan; als een blok was hij in de oude haardstoel gevallen waar hij ronkend zijn roes uitsliep.

Moeder had Dora in haar rolstoel naar de zijkamer gereden, Geert en Marja waren haar gevolgd. Zij wilden het beest in haar vader niet langer aanschouwen...

Met zijn vuisten gebald in zijn broekzakken is Geert voor het grote raam gaan staan. Zijn verdriet is nog groter dan zijn woede; verdriet om de vernedering die vader het gezin telkens weer aandoet, woede om de dronkenschap zélf, om de dronkenmanspraak, het gelal en de troebele blik in zijn ogen.

Waarom doet vader zo, en waarom juist nu, op de dag dat hij Marja aan zijn ouders wilde voorstellen, Marja met wie hij binnenkort hoopt te trouwen...

Hij had zijn vader kunnen wurgen toen hij hem zo de woonkeuken zag binnenwaggelen. Kon je zo nog het gebod 'Eert uw vader en uw moeder' opvolgen?

Hij ziet weer de verdrietige ogen van zijn moeder, haar grote teleurstelling, nu vader ook op een dag als deze zichzelf weer heeft vergeten, hoewel hij wist dat het voor Geert een grote dag was en hoewel hij kon vermoeden dat zij – moeder – er voor allen een blijde dag van had willen maken...

Hij herinnert zich hoe Dora, verstijfd van angst, in haar rolstoel zat en hij herinnert zich vooral de niet-begrijpende blik van Marja, voor wie hij zich het meest schaamt. Hij had Marja nooit verteld dat vader de kroeg boven het gezin en de kerk stelde, altijd nog hopen dat het beter zou gaan, blij als er een week, hoogstens twee weken voorbijgingen waarin vader nuchter bleef...

En nu was het weer mis en nu heeft Geert de moed verloren; vader zal steeds verder afglijden, meent hij, en is niet meer te redden. Goedwillenden hebben hun best gedaan: de schoolmeester die Dora vaak boe-

ken brengt, de dominee, leden van de kerkenraad, andere boeren, ze hebben er allen bij Jasper op aangedrongen zich toch te beheersen, huis en land toch niet door het keelgat te jagen. Ze hebben er bij de dorpskastelein op aangedrongen de boer niet meer dan één, twee glaasjes te tappen, niet meer dan hij kan verstouwen. De waard – bang de klandizie van de raadgevers te verliezen – had het gedaan. Jasper had met de vuist op de tapkast geslagen en om meer drank gebruld, die de kastelein – bang voor zijn inventaris – dan maar weer zuchtend had geschonken. Zoveel geschonken, dat de boer zat de deur van de herberg was uit gestrompeld. ‘Nou weet je het meteen maar, Marja,’ had moeder gelaten gezegd, ‘dat is het kruis van dit huis, maar ik kan je bezweren dat je Geert nooit zo thuis zult krijgen.’

Doortje had vader verdedigd, natuurlijk, ze is gek op vader en ze is de enige die zo nu en dan nog wat invloed op hem heeft, de enige door wie de boer zich soms laat zeggen.

‘Het is niet altijd zo, Marja, maar af en toe wordt het vader de baas...’

‘Af en toe,’ was Geert haar bruusk in de rede gevallen. ‘Zeg maar gerust: de laatste weken weer doorlopend. Je hebt met hem gepraat gisteravond, ik heb het wel gehoord. Drink nou morgen niet, vader, heb je gezegd. Waar of niet? Marja komt, heb je gezegd, doe het niet om Geert. Wat moet zo’n meisje van ons denken? Heeft het wat gegeven? Geen klap, hij kwam weer dronken thuis, straalbezopen, dáár...’

‘Het is sterker dan vaders wil,’ hield Doortje staande. ‘Hij vecht, maar hij verliest het altijd.’

Nu praat Doortje met Marja over vrouwenzaken, dat leidt af. Doortje stapt wat luchtiger over het ‘geval vader’ heen, Geert kan dat niet meer. Doortje is vaders oogappel, misschien omdat ze gehandicapt is, verlamd en aan haar rolstoel gebonden. Ze is zo hulpeloos, maar dat belet haar niet haar mondje te roeren, ze heeft soms een scherp bekje, Geert weet er alles van.

Geert kan er geen vrede mee hebben, hij zou iets willen doen, maar wat? Met zijn zeventwintig jaar staat hij hier nu als een eerstejaars hbs’er die een meetkundevraagstuk niet kan oplossen. Het gegeven: een dronken vader die zijn gezin en zijn werk verwaarloost, is hem te wankel om er een oplossing voor te vinden.

‘Wil je nog koffie, Geert?’ vraagt moeder die – om haar gedachten af te leiden – wat zit te naaien.

Hij haalt de schouders op, gluurt even naar Marja, die – gapend – in een boek zit te lezen. Erg uitgebreid is de huisbibliotheek niet. Voor moeder is de bijbel het Boek, vader leest alleen de krant en de boeken

die de meester Doortje brengt, liggen op haar slaapkamer. Marja is de rozerode damesromannetjes wel ontgroeid, maar ze moet het er deze keer maar mee doen.

‘Koffie?’ herhaalt moeder haar vraag.

Geert haalt de schouders op. Waarom niet en waarom wél? Het maakt geen verschil, goed, hij zal moeder haar zin geven, koffie is moeders medicijn voor alle kwalen.

‘Doe niet zo ongezellig, jôh,’ hoort hij Doortje zeggen. ‘Het is nou eenmaal zo en Marja weet het nu ook. Laten we de dag niet verder bederven, vader is al erg genoeg, begin jij nou ook niet...’

Er speelt even een glimlach om Geerts lippen. Hij kan die kleine duvel ook moeilijk iets weigeren. In dat opzicht is hij net als vader, hij laat het zich welgevallen dat Doortje soms het huis regeert.

De schijn van de lamp valt over haar fijngetekend gezichtje, het gezichtje met de donkere ogen en het prachtige dikke goudblonde haar dat het in krullen en diepe golfslagen omlijst.

Geert lijkt weinig op zijn zuster. Hij is even donker als zij blond is en hij heeft de harde blauwe ogen die het geslacht Ouwerkerk worden toegeschreven.

Vader maakt zich door zijn gedrag dat geslacht onwaardig. Hij drinkt zijn koffie en dan wordt het tijd Marja naar de bus te brengen. Het afscheid is hartelijk maar wat gedwongen; voor moeder en Doortje is Marja écht de vreemde nog. Misschien omdat ze meteen geconfronteerd werd met de bezoeking van dit huis, de droefenis om het gedrag van de vader, die ze nu en in de toekomst nauwelijks zal kunnen achten, eerder vërachten. ‘Trek het je maar niet aan,’ zegt Marja, als ze samen bij de bushalte staan. ‘Ik zal eraan moeten wennen.’

Het klinkt vriendelijk, maar niet overtuigend, haar woorden hebben zijn schaamte over het gedrag van vader niet kunnen wegnemen.

Weer thuis schenkt moeder hem nog een kopje koffie in en presenteert er een stuk boterkoek bij, zondagse traktatie eigenlijk, maar ze doet het omdat ze weet dat Geert zo van boterkoek houdt. Hij heeft het toch al zo moeilijk vandaag, misschien helpt het.

Onverwacht zegt ze: ‘Geert, vertel es wat meer over Marja. We hebben zo weinig kunnen praten vandaag. Nou ja, wat móést je praten?’

Het duurt even voor Geert een antwoord weet en dan nog is het meer vragen dan vertellen. ‘Hoe bedoel je dat, moeder? Wat moet ik over Marja vertellen? Je hebt haar toch gezien? Ik houd van haar, dat mag je weten. Allicht, anders zou ik haar niet hebben meegebracht. Ik weet wat ik doe en Marja ook. Ik ben geen zeventien meer. En geen tien dronken

vaders zullen mij van Marja afhouden,' voegt hij er strijdlustig aan toe. 'Geen twintig...'

'Daar gaat het niet om,' zegt zijn moeder. 'Om vader moeten jullie elkaar niet loslaten. Maar jij weet best waar ik heen wil, zoon. Zij is achttien en jij zevenentwintig. Voor jou zit daar trouwen in; dat meisje zou nog kunnen wachten, die staat nog lang niet op het schapenweitje. Het is een knap ding, dat wordt geen overschieter.'

'Marja en ik zullen trouwen zo gauw het kán,' zegt Geert stroef. 'Had je verder nog wat?'

'Dat heb ik zeker, jongen. Ik vind het leeftijdsverschil vrij groot. Negen jaar. Goed, daar kan ik nog overheen komen. Maar... het is een stadter. Wat weet zo'n meisje van het leven en werken op een boerderij, en van het platteland? We gedragen ons anders, we vinden het niet erg als op wasdag de tafel in de woonkeuken met een paar kranten wordt gedekt, we hebben minder staatsie, en we eten niet met mes, en vork. Nou ja, je begrijpt me wel. Ze is ánders.'

Geert knikt. 'Ze is anders, ja, maar is ze daarom slechter? Stad en platteland, het eeuwige struikelblok, hè?'

Nors kijkt hij zijn moeder aan. 'Maakt het zoveel verschil? Waarom kan het niet evengoed gaan? Het gaat erom of je van mekaar houdt en of je elkaar kunt aanvaarden zoals je bent. Met alle goeie en minder goeie eigenschappen, met al je zonden en ongerechtigheden. Dan vraag je niet naar bijkomstigheden, moeder.'

'Juist de kleine dingen maken of breken je huwelijk,' oordeelt zijn moeder. 'O ja, het eerste jaar misschien niet, maar dan komen ze... Jij wilt, als er naar Gods besluit kinderen komen, zus en Marja wil zo. Jij wilt suiker in je pap, Marja zegt dat je daar te dik van wordt, en zo zijn er honderd dingen. De huishoudportemonnee, een vergeten knoop aan je broek, te veel opmaakspul op de wastafel... Jij bent een boer, al heb je geleerd, Geert, en jij blijft een boer. Dat meisje zal een boerin kunnen worden, misschien. Nou ja, ik wil haar niet tegen jou innemen, ik heb niks tegen dat kind, wat ken ik haar nog?'

'Ja, dat zeg je goed, moeder, 'wat ken ik haar nog'. En toch al een oordeel. Ik wil niet hatelijk worden, maar vader en jij komen allebei uit de boerenstand. Is het hier rozengeur en maneschijn? Zijn het hier kleine dingen die jullie huwelijk verziekt hebben? Toch niet, hè? De jeneverfles, de kroeg. Noem je dat klein, moeder?'

Doortje heeft al die tijd gezwegen, schijnbaar verdiept in haar correspondentie. Ze schrijft graag en veel naar familie en kennissen. Haar droom is altijd geweest schrijfster te worden, een échte schrijfster; dat

kun je óók in een rolstoel worden als het erin zit. En dat doet het, heeft meester gezegd.

Nu mengt Doortje zich in het gesprek. ‘Houd je mond toch,’ bijt ze Geert toe. ‘Zo mag je niet tegen moeder praten. Als kind mag je je moeder niet verwijten waar ze zelf het meeste verdriet van heeft. Het is rondweg gemeen wat jij daar uitbraakt.’

Geert schuift zijn stoel achteruit, en zegt heftig: ‘Waar bemoei jij je mee, snotneus? Jij komt pas kijken. Houd je erbuiten. Jij bent nog te onnozelen om te zien dat hier twee mensen uit elkaar groeien, vader en moeder. Ook mijn vader en moeder. Ja, ik weet wat je wilt zeggen, eerbied voor je ouders. Dat heb ik altijd gehad, ook nog toen vader begon te zuipen, een paar jaar geleden. Ik wou het niet zien, maar ik kon op den duur mijn ogen niet dichthouden. Jij voelt het allemaal nog niet zo, ik wel. Ik ben ouder en dat telt. Ik vind het heel erg. Goed, ik zál mijn mond wel weer houden.’

Even zwijgt hij en zegt dan, als hij haar bedroefde gezichtje ziet: ‘Sorry, zus, ik ben wel wat heel erg opgestoven. Maar verdraaid nog aan toe, je hebt toch ook je verstand! En een heel goed verstand ook. Leer dat dan es gebruiken en wees niet ziende blind.’

‘Er is Iemand geweest die tollenaars en zondaren vergaf,’ zegt Doortje, ‘en als we zijn weg willen gaan, moeten we vader...’

Het wordt Geert te veel. ‘Je kunt de bijbel ook als takkenbezem gebruiken, overal goed voor,’ roept hij. ‘Bekijk het toch nuchter, vader is een zuiplap geworden en met bijbelteksten halen we hem niet uit de put.’

‘Hoe dan wél?’ vraagt Doortje zachtzinnig. ‘We kunnen altijd voor hem bidden.’

‘Dat eeuwige gekwezel van jullie,’ foetert Geert. ‘Ik geloof niet minder dan jullie, dacht ik, ik weet donders goed dat je als christen een medemens niet mag veroordelen. Maar daarom behoef je niet blind voor zijn fouten te zijn! Jullie laten Gods water maar over Gods akker lopen. Ik neem het niet langer, een kerel van over de zestig die zijn fatsoen niet kan houden. Nog erger: die geen zelfrespect kent en geen eerbied voor een ander. Dát is jouw vader, een Ouwerkerk. Hij gaat prat op die naam, laat hij die dan in ere houden. Maar je moet niet alles met een beroep op de bijbel goed willen praten.’

De vrouwen zwijgen. Wat moeten ze ook nog zeggen, Geert is niet meer voor rede vatbaar.

‘Wat Marja betreft,’ vervolgt hij stug, ‘u kent haar niet, en je mag nu geen oordeel vellen. Het moet wennen, heeft ze tegen me gezegd en het zál wennen. Ik ga naar bed, welterusten.’

Hij loopt naar de deur, trekt die wild open en slaat hem hard dicht. Moeder Catrien zucht eens. Dit is geen kind meer dat de kamer verliet, maar een kerel. Een kerel met een eigen wil en een stug verstand, een echte Ouwerkerk. Die neemt van Jasper, haar man, niet meer wat zij in hoofdzaak ter wille van Doortje jarenlang heeft geduld.

Als door een mist hoort ze de stem van haar dochter: 'Moeder, het is al tien uur geweest. Moet je de paarden niet afvoeren? Geert zei dat er nog genoeg hooi in het vierkant lag, opstrooien is niet nodig. Dat heeft Arie al gedaan.'

'Boerentaal,' denkt moeder Catrien, 'boerentaal, Dora verstaat die en Geert ook.'

Maar... zal Marja dat ooit kunnen?

Geert wordt gewekt door een merel die hoog in de top van de oude iep zijn liedje kwinkleert. Hij hoort Arie – de knecht – met de melkbussen rammelen, het wordt tijd om de koeien op het krotje te gaan melken. Moeder is nog een boerin van de oude stempel. Ze is een van de weinigen die zelf nog kamt en kaas maakt, tegen de zin van de boer die haar meer rust gunt, tegen de zin van Geert ook. De arbeid is zwaar en loont niet meer. Moeder heeft zich niet laten overtuigen; zolang haar gezondheid het toelaat, zal ze het blijven doen.

Geert staat een drukke dag te wachten. Even dwalen zijn blikken over de velden rond de boerderij, het oude huis van het geslacht Ouwerkerk, meer dan honderd jaar familiebezit.

En dát is vader bezig te verdoen...

Hij bepaalt zijn gedachten bij het werk dat hem wacht. Er ligt nu nog te veel dauw op het hooi; het kan pas worden binnengehaald als de zon wat hoger staat. Er moet vandaag maar begonnen worden met het keuren van de proefveldjes met poot aardappelen; het zal hem benieuwen hoe het nieuwe ras zich houdt, vooral met het broeiwarme weer van de laatste dagen. Hij hoort Marie, de schimmelmerrie, in de weide hinniken; terstond geeft Anne, het zware Belse paard, antwoord. Hij moet voortmaken; hij houdt er niet van dat de knecht werkt en de baas luiert. Vader verknoeit al genoeg tijd.

'Arie is een beste knecht,' prijst moeder als ze Geert zijn morgenboterham voorziet. 'Als het zo met vader is, zorgt hij er wel voor dat alles toch reilt en zeilt. Hij heeft vader gisteravond natuurlijk zo thuis zien komen.'

'Ik was een blaag van een jaar of zes, toen Arie hier kwam,' beaamt Geert. 'Wij zien hem hier oud worden; zijn vrouw trouwens ook.'

‘Een geluk dat we Trees ook nog hebben,’ zegt Catrien. ‘Griet redt het alleen niet meer. Hé zeg, zou je niet even danken? Die krant wacht wel, het Woord des Heren is belangrijker...’

Geert bijt zich even op de lippen. Natuurlijk, moeder heeft gelijk, maar de landbouwberichten in de vroeg bezorgde ochtendkrant zijn ook van belang.

Arie, op de voet door Trees – de dagmeid – gevolgd, komt binnen. Ze hebben al een schoft achter de rug en komen nu eerst hun morgenboterham en een bak koffie halen. Dat komt hun toe.

‘Da’s dat,’ zegt Arie en hij hangt zijn pet achter zich op de leuning van zijn stoel. ‘Straks eerst maar de veldjes keuren?’ vraagt hij aan Geert, die zwijgend knikt.

‘Is de baas nog niet op?’ informeert Trees, maar voor moeder of Geert een redelijk antwoord kan bedenken, snauwt Arie haar toe: ‘As je ogen hebt, en die héb je, meid, kan je het wel zien, hè? De boer voelt z’n eigen niet lekker vanmorgen. Hap liever in je boterham en kwebbel niet zo. Als ze jou in de boomgaard zetten, hebben we geen ratel nodig, dan komt er geen spreekwoord in de kersenboom. Dus je weet het? De boer leit nog te bed, maar daar heit het hele dorp z’n neus niet aan te stoten.’

Trees haalt de schouders op. Goed, de baas is natuurlijk weer dronken thuisgekomen, maar zij schijnt te moeten verzwijgen wat alle mensen toch al weten. Arie moet niet zoveel praatjes krijgen, hij is hier ook maar knecht, en voor haar zijn er andere diensten genoeg te krijgen waar je met een dronken kerel niet te maken krijgt.

Als Arie en Geert buitenkomen, heet Trouw, de grote Duitse herder, hen vrolijk blaffend welkom.

‘Hoe komt hij buiten?’ vraagt Geert verbaasd.

‘Ik heb hem losgelaten,’ bekennt Arie. ‘Hij ging zo erbarmelijk tekeer; ik kon het niet over mijn hart verkrijgen hem nog langer binnen te houden. Die gaat natuurlijk weer onder het raam van Doortjes kamer zitten, de smiecht, wachten tot ze wat lekkers naar buiten gooit.’

‘Het is hier net een kleine dierentuin,’ grinnikt Geert, ‘met zus Doortje als directeur.’

‘Wat heeft het kind anders?’ vergoelijkt Arie. ‘Maar je hebt gelijk, Artis is er niks bij langzamerhand: Dribbel, die roje kater met zeven soortgenoten en de een heet nog mooier dan de ander. Noem maar op: Pluske en Paddeltje, Witgatje, Proppie en Grietje, naar mijn Griet genoemd. Hoe prakkesseert zo’n kind het, hè?’

‘En dan nog de konijnenstal, Arie, de geit, twee marmotten, een stuk

of wat sierduiven en als klap op de vuurpijl kreeg ze van oom Freek nog een paar pauwen.'

'Noordenwindschreeuwers, Geert. Twee dagen voor de wind noord gaat, beginnen ze al te krijsen.'

Al pratend zijn ze bij de proefveldjes gekomen. Hoewel het nog vroeg in de morgen is, hangen de plantjes al slap, ze snakken naar regen. 'Geen groei in,' zucht Geert. 'Hoe moet je dat nou keuren op ziek?'

'Er kan nog van alles gebeuren,' troost Arie, 'het jaar is nog niet om.'

'Laten we hopen dat het terechtkomt,' verzucht Geert als ze klaar zijn. 'Je hebt gelijk, het kan nog best terechtkomen.' Hij kijkt op zijn horloge, het is tijd voor de koffie.

Samen lopen de jonge breedgeschouderde kerel en de oudere gebogen man door de velden terug naar het bedrijf, waarvan het huis nu glanst in de zonnestralen die de lucht in de snel opgekomen hitte doen trillen.

'Best weer voor de stadsman en slecht weer voor de boer,' filosofeert Arie. 'Nou ja, het is maar goed dat wij mensen het niet voor het zeggen hebben; we moeten maar weer leren lijden zonder te klagen. Maar we hebben wel regenwater nodig, dat zeg ik.' Om zijn woorden kracht bij te zetten, blaast hij een grote rookwolk uit zijn meerschuimen pijp. 'Nog een cadeau van de boer, die pijp. Jammer dat het weer zo met hem is,' peinst Arie. 'De boer is een harde kerel, hard voor een ander en hard voor zichzelf, maar tegen de drank kan hij niet op.' Arie is zelf ook niet vies van een slokje op z'n tijd, maar het moet medicijn blijven, een hartversterkertje, meer niet. Jammer, jammer, de boer is zo eerlijk als goud en was altijd een goeie baas voor zijn volk. Ook dat verandert, alles de schuld van de borrel.

Jammer ook voor de vrouw. Die staat altijd klaar voor een ander; kwam ze niet direct toen Griet weer zo'n last van die zinkings had, en het was toch midden in de nacht toen Arie haar kwam vragen asjeblijft te komen omdat Griet zo érg was. Ze zal de baas altijd de hand boven het hoofd houden, dat dient ook gezegd, dat is de zuivere waarheid. Geen woord kwaad als de boer boven zijn bier thuiskomt, tot elke prijs gaat ze ruzie uit de weg. Misschien om Doortje; als die er niet was, zou ze misschien wel anders van leer trekken, want als het moet, is de vrouw niet op haar mondje gevallen. Daar kan Jaapje Stichter over meepraten, die de vrouw een rol veterband een dubbeltje boven de prijs wilde aansmeren; hij kreeg ze van voren en van achteren uitgemeten. Nee, de vrouw is geen doetje, echt niet. Nu zwijgt ze, ja, het zal wel om Doortje zijn, het kind kan geen onenigheid verdragen, dat zou haar opvreten van verdriet. Arie herinnert zich hoe de vrouw vanmorgen bij de tafel zat.

De eerste zonnestralen vielen door het bovenlicht van het keukenraam en zetten haar donkere haren in een speelse gloed. Maar... er waren ook grijze haren, hij zag het wel, een gezicht vol zorg met nog altijd de ogen van een goed mens. 'Heb je je tong verloren, Arie?' vraagt Geert. 'Ik vraag je al twee keer of wij vandaag het hooi zullen binnenkrijgen, maar ik krijg maar steeds geen antwoord van je.'

'We zullen wel zien,' zegt Arie met een vaag gebaar. Hij kan zich nog niet van de gedachte losmaken dat – als het zo doorgaat – de Immetjes-Hoeve nog weleens aan de paal zal komen. Om de ronde tafel in de herberg zitten de strijkgeldhalers al te rekenen hoever ze kunnen gaan en Arie kent zeker al vier boeren die het beste land en het hechte huis wel willen hebben. Kleinere boeren dan de baas hier, van mindere komaf, maar boeren die hun maat kennen en daarom Jasper Ouwerkerk boven het hoofd groeien...

Als ze de keuken binnenkomen, zit vader breeduit voor de tafel achter een kop koffie met een stapel brood. Zoals altijd zit Dora naast hem, zoals altijd ook rust Trouw met zijn kop op de deken die haar knieën bedekt. 'Morgen Geert, morgen Arie,' bromt de boer.

Alleen Arie beantwoordt zijn groet, Geert zwijgt.

Het is lang stil, tot Jasper bruusk met een verrassende mededeling komt, verrassend omdat hij gewoon is zaken van enig belang toch wel met zijn zoon te bespreken voor een besluit wordt genomen.

'Ik heb gisteren een nieuwe werkman aangenomen. We kunnen het niet meer af. Jij wordt een dagje ouder, Arie, ik zal je niet wegdoen, nooit niet, maar je hebt je tijd gehad. Ik liep die kerel tegen het lijf in 'De Korenaar'. Het lijkt me wel wat, een harde werker zo te zien, weinig praatjes en nog jong. Een jaar of vijfendertig, schat ik. Nou?'

Hij kijkt de kring rond, ziet hoe Geert zijn schouders ophaalt.

'Nou?' herhaalt hij.

'Er valt niet veel te nouwen,' smaalt Geert, 'je hebt al spijkers met koppen geslagen, wat heb ik dan nog te zeggen? Maar je was vast al niet nuchter meer toen je die man huurde. Het is toch waanzin, waar moet die man wonen! Wij hebben maar één werkmanshuis, heb je daar niet bij stilgestaan?'

Jasper Ouwerkerk gluurt naar zijn zoon. Precies zijn grootvader, die kon ook tot op de bodem van je ziel kijken. Maar natuurlijk laat hij – Jasper – zich door zo'n snotneus de wet niet stellen.

'Jij hebt mij niet op mijn vingers te tikken, zeun, vader kan altijd nog alleen lopen. Ik was broodnuchter, dat ben ik altijd als ik zaken doe. Als ik daarna een borrel neem...'

‘Eén?’ zegt Geert sarcastisch.

Moeder werpt hem een waarschuwende blik toe, Trees is gelukkig niet in de keuken, en al is Arie met het bedrijf vergroeid, hij blijft toch de werkman. Familiezaken moeten niet door een vreemde worden aangehoord. ‘Twee, drie... vier,’ zegt Jasper ongeduldig. ‘Ik ken mijn maat, maar gisteren liep het uit de hand. Maak je geen kopzorg over dat huis. We gebruiken de belichtingbewaarpplaats voor de poters toch niet meer. Als die vanbinnen wordt opgeknapt, is het goed genoeg voor een werkmanswoning. Het zal een paar maanden in beslag nemen voor alles klaar is, maar dat is minder. Bram Verhagen kan tegen het najaar komen.’

‘Zijn we al zover?’ spot Geert. ‘Noem je hem al Bram?’

‘Wat wou jij dan?’ valt Jasper uit. ‘Moet ik de werkman meneer noemen?’

‘Rustig nou maar,’ sust moeder, ‘nog koffie? Jullie vergaan van kleine driftjes.’

Geert neemt een slok koffie, moeder heeft gelijk: koffie is de beste medicijn, hij kan zich weer beheersen. ‘Ik begrijp niet dat je onze mening nog vraagt, vader,’ zegt hij rustiger. ‘Alles was toch al in kannen en kruiken? Wat doet het er dan nog toe? Zoek het maar uit, hoor. Met mijn mening wordt toch nooit rekening gehouden, ik ben ook nog maar zevenentwintig, hè?’

Hij verlaat de keuken en hoort zijn vader nog tegen Arie zeggen: ‘Zou je zo’n snotneus niet?’

Arie zal wel zwijgen, hij zit tussen wal en schip, hij kan moeilijk tegen de baas in gaan, ook al zal hij Geert in zijn hart gelijk geven. De baas heeft beloofd hem niet te ontslaan en niet uit zijn huisje te jagen. Arie kan niets meer zeggen. Het is mooi dat de baas dat doet: hij kent andere boeren met minder hart voor hun volk.

Geert loopt naar de paardenstal, pakt de halstertouwen van de haak en werpt ze over zijn schouders. Hij vult voor driekwart het havernapje; anders krijgt hij Anne toch niet te pakken, dat paard moet je lokken. Fluitend loopt hij naar het kroftje en opent het hek. Marie komt hem meteen hinnikend tegemoet, maar zoals altijd staat Anne op een afstand. Lokkend houdt Geert hem de havernap voor. Stapje voor stapje komt het zware paard naderbij, eindelijk neemt hij een hap van de haver en kan Geert hem halsteren. Rustig loopt de Bels mee; er is werk voor hem te doen in het hooiland.

Er is extra hulp vandaag, Kees Velders, de arbeider van een buurman. Zo schiet het werk op. Aan Jasper is niet meer te zien dat hij dronken is geweest, hij pakt hard mee aan. Arie kan het lichte werk doen, daarvoor

is hij nog goed genoeg. ‘Het is toch misschien niet kwaad dat er een jonge arbeider bij komt,’ denkt Geert, ‘buurman kan zijn werkman niet altijd missen.’

Het is al negen uur geweest als de laatste vracht hooi binnen is. Het is alweer bedtijd, maar nog even blijft het gezin napraten over de dingen van de dag. ‘Zo moest het altijd zijn,’ piekert Geert. ‘Kijk vader daar nou es zitten, rustig met zijn pijp en zijn krant, moeder nog aan het kousenstoppen en Doortje die met Pluiske, een van de rode katers, speelt. Ach, er is zo weinig voor nodig om gelukkig te zijn: een krant, een pijp, een kop koffie en een vriendelijk gezicht.’

‘Wat gaan we morgen doen, vader?’ vraagt Geert. Als de oude nuchter is, laat Geert hem graag de leiding. Jasper Ouwkerk mag dan wat hem betreft de boer zijn, Geert vergenoegt zich ermee om raad gevraagd te worden.

‘Ik zou zeggen: we moesten de grote aardappelvelden maar keuren,’ zegt de boer, ‘ik en jij en Arie.’

Dat betekent vroeg op, want dan staat de zon nog niet hoog en kan het best worden gekeurd.

Het zal met die nieuwe arbeider zo’n vaart niet lopen, meent Geert, want vader praat niet meer over hem. Hij vergist zich, want op een avond belt Jasper – niet bepaald dronken maar toch na een stevig glas in ‘De Korenaar’, het café voor de grote boeren – Bruins de aannemer op. Aan de ronde tafel is de opdracht al gegeven, Jasper voegt er nog wat bijzonderheden aan toe. Bruins moet de poterbewaarkaats ombouwen tot een arbeidershuis.

Dus tóch!

Moeder, Geert en Dora zwijgen maar. Met vader is het geen praten meer. Ze mogen al blij zijn dat hij nog redelijk praat en niet zit te lallen, dat hij niet helemaal dronken is. Geert kan aan het idee niet wennen. Hij slaapt slecht die nacht en lucht bij Arie zijn hart zodra hij maar de gelegenheid krijgt.

Die heeft hij wanneer Arie in de schaduw van de schuur een maaimachine nakijkt. Geert ploft naast hem neer en staart voor zich uit; hij kan de juiste woorden nog niet vinden.

‘Die zit iets dwars,’ denkt Arie, ‘niets zeggen, hij komt er vanzelf wel mee voor de draad.’

‘Wat zeg jij er nou van?’ begint Geert.

‘Waarvan?’

‘Doe niet zo stom, Arie. Van die nieuwe werkman. Wat doen we met

die kerel? Nou ja, we kunnen er iemand bij gebruiken, dat is waar, maar zoals het hier is... Alweer een pottenkijker meer. Jij weet het nou van vader, jij praat niet. Wie weet wat voor een vrouw die man heeft. Bij het minste of geringste zal die ons wel over de straat brengen als vader die vent ook maar één standje geeft en je weet hoe die ouwe kan uitvaren. En het kost ook niet niks, die verbouwing. Wie neemt er nou een werkmán in het najaar? Volgend voorjaar zou erover te praten zijn geweest, maar nou! Vader heeft ze af en toe niet meer op een rijtje.'

Arie kijkt peinzend een rookwolk uit zijn eeuwige pijp na voor hij zegt: 'Wat moet ik zeggen, Geert? Ik kan me voorstellen dat het je niet lekker zit als je zevenentwintig bent en je bent nog een bijloper, maar vergeet één ding niet. Jouw vader is nog altijd de boer, hij deelt de lakens uit en dat is zijn goed recht ook, zolang de Heer hem zijn verstand laat. En dat heeft hij. Dat moet jij allemaal niet vergeten, Geert Ouwerkerk.'

'Je lijkt moeder wel,' bromt Geert. 'Best, vader is de baas, maar moesten wij daar nou helemaal buiten blijven? Ik ben zijn zoon en jij loopt hier al jaren mee. Jij hebt toch ook zo langzamerhand recht van spreken in zulke dingen. Wij – jij en ik – moeten met die man optrekken. Een man meer betekent dat vader er nog vaker tussenuit zal knippen. Wat je in een kroeg leert kennen, is doorgaans niet veel zaaks, zeg zélf Arie.'

'Wat zegt je moeder nou?'

'Ze zegt niet veel, maar ze is er niet erg gerust op, dat merk ik wel. Haar gezicht spreekt boekdelen. Nou, zeg es wat.'

'Wat moet ik nog zeggen,' schampert Arie. 'Ik zeg het je nog es: je vader is de baas, nog altijd. Haal je geen muizenissen in je kop; wat komen moet, komt toch.'

Geert staat op. 'De tijd zal het leren,' mompelt hij, 'maar het is net of iets vanbinnen me waarschuwt. Ik heb er geen vertrouwen in, dat wordt onheil over de Immetjes-Hoeve.'

'Je praat als een waarzegster,' spot Arie, 'het koffiedik ontbreekt er nog maar aan.' Maar als Arie hem nakijkt, bevangt hem toch ook ongerustheid. Het kan goed gaan, maar ook heel verkeerd met zo'n nieuwe werkmán. Hij zou hem ook liever niet zien komen, maar je kunt de tijd niet tegenhouden. De baas heeft het toch allang met hem – Arie – aangezien, een andere boer zou hem stellig hebben weggedaan. Op een bedrijf als dit moet nu eenmaal pootaan worden gespeeld. Ouwe mensen houden voor het volle loon is niet verantwoord, maar de baas doet het. En dat is mooi. Geert zou het ook doen, de Ouwerkerks zijn beste mensen. Geert is te zwaartillend, de baas is de baas en dat is Jasper Ouwer-

kerk. Geert moet zich schikken, en hij – Arie – heeft als werkman niets in te brengen dan lege briefjes. Vraagt de baas hem raad – wat vaak gebeurde – dan zal hij die naar beste weten geven, maar hij zal nederig blijven en zich niet verheffen. God heeft Arie zijn plaats gegeven en hij is tevreden met die plaats. Hij is een man van de oude stempel, de baas is de baas en de knecht zal hem dienen. Jammer, jammer dat het hier zo verkeerd loopt, maar Arie kan alleen maar toekijken. Geert is uit hetzelfde hout gesneden als zijn vader. Twee kopstukken. Ze weten van geen wijken.

Wanneer Arie later op de dag naar de woonkeuken van de boerderij sloft, waar hij een kop thee kan halen, vindt hij daar Griet, zijn vrouw. Zeker geroepen voor een of ander werkje, denkt hij. Als Griet het kan doen, steekt ze graag een handje toe.

‘Zo, mijn lentebloesem,’ begroet hij zijn eega.

‘Winterdoorn, zul je bedoelen,’ bitst ze, want ze houdt er niet van dat Arie zo gek doet, want wie zegt nou lentebloesem tegen een vrouw van over de zestig?

‘Ik heb Griet laten vragen of ze wil helpen met de bonenpluk,’ vertelt de boerin. ‘Trees en ik kunnen het alleen niet af. Trees, schenk Arie een bakkie en geef hem een balletje uit het zondagse trommeltje.’

‘De vrouw verwent je veel te veel,’ meent Griet, maar zelf slaat ze de uitnodiging er twee te nemen niet af.

‘Van mijn krachten wordt zelfs dankbaar gebruikgemaakt,’ zegt Doortje triomfantelijk en ze wijst naar een grote schaal bonen die op haar schoot staat.

Arie knikt. ‘Er moesten veel meer van zulk soort werkjes voor Dora zijn,’ bepeinst hij, ‘dat leidt af en het brengt de tijd om.’ Maar bijna al het werk op een boerderij is zwaar en vereist een paar rappe benen en die heeft Doortje niet. Er is van alles aan gedaan, knappe perfesters zijn eraan te pas gekomen, maar het verandert niet, Doortje zal wel altijd verlamd blijven.

De postbode stapt binnen en drinkt – gewoontegetrouw – een kopje thee mee.

‘Ik vraag me af hoelang die hitte nog zal anhouwe,’ broemt hij, ‘het is bijkans geen harden op de weg.’

‘Goed voor je lijn,’ spot Doortje, ‘je wordt veel te dik, Jansma. Eerst-daags kun je niet meer door de deur.’

‘Steek de draak maar met een arm mens,’ zucht de postbode. ‘Het is dat je zulke mooie ogen hebt, anders werd ik bepaald kwaad op jou.’ Met

heimelijk plezier ziet Geert dat Dora bij dit onverwachte compliment een kleur tot achter haar oren krijgt. Even is ze door de vrijpostige opmerking van haar stuk gebracht.

‘Wil jij je mond weleens houden, vleier,’ dreigt moeder lachend. ‘Je maakt het kind grosig met je zottepraat.’

‘Het zal zo’n vaart niet lopen,’ zegt de postbode luchtig. ‘Kom, ik stap op. Bedankt voor de thee, dág allemaal,’ en tot Doortje: ‘Dag Doornroosje.’

‘Als dat zo was, werd jij vast niet de prins,’ roept ze hem lachend na. ‘Eerder de boze tovenaer,’ voegt Arie eraan toe. Hij mag Jansma niet erg; hij is hem wel wat al te vrij. Maar het moet gezegd: Doortje heeft mooie ogen. Als ze niet verlamd was, zouden de vrijers haar allang hebben ontdekt. Wie wil haar nu hebben? En wat zal er van haar worden als de boer doorgaat met drinken, als er geen geld meer is? Arie heeft er een hard hoofd in. Net wil hij weer aan zijn werk gaan als Jasper, die de gebrachte poststukken heeft doorgekeken, zegt: ‘Blijf nog even, Arie, ik wil wel es weten wat jij ervan zegt.’

‘Weer iets over de nieuwe arbeider,’ denkt Geert gemelijk, maar dat is het deze keer toch niet.

‘Ik heb hier een brief van mijn broer Klaas. Of we voor een paar maanden een commensaal willen hebben om praktijk op te doen. Een boerenzoon. Zijn vader is een kennis van oom Klaas, en ze zoeken voor die jongen een bouwbedrijf. Als het je gelegen komt, arriveert die knaap over een week of drie. Nou, wat denken jullie? Jij ook, Arie, want jij zult die jongen onder je hoede krijgen.’

Arie wacht wijselijk tot de anderen hun zegje gedaan hebben; het past hem ook niet het eerst te spreken.

‘Wat denk jij, Geert?’ vraagt moeder.

Geert frons de wenkbrauwen, schijnt wat moeite met zijn antwoord te hebben. ‘Och,’ zegt hij dan, ‘als vader het goedvindt, is het mij best, maar wat die jongen die zelf van een bedrijf komt hier moet leren, is me niet duidelijk. Kan daar niets achter steken?’

‘Och waarom,’ wijst moeder hem terecht. ‘Oom Klaas zal niemand aanbevelen die niet deugt. Wat denk jij, Dora?’

‘Lijkt me leuk. Een beetje leven in de brouwerij.’

‘En jij, Arie?’

‘Er valt hier genoeg te leren,’ zegt hij voorzichtig, ‘maar de boer moet het zelf weten. Ik kan zo’n jongen wel heel wat wijzer maken, dat wél.’ Even nog is het stil. Misschien denken ze allemaal hetzelfde: zal vader

– zal ik – me kunnen beheersen als er zo’n vreemde pottenkijker op het bedrijf komt?

Tegenover Marja kon de boer dat niet. Nadien is ze niet meer geweest, hoewel tussen haar en Geert alles nog hetzelfde is.

Zwaar valt de stem van Jasper in de stilte. ‘Ik zal oom Klaas vanavond nog schrijven dat het goed is.’ Zachter voegt hij eraan toe: ‘Het is voor ons allemaal wel es goed dat we es een ander gezicht erbij krijgen. Ook voor mij.’

Het klinkt als een belofte; alleen moeder weet dat Jasper Ouwerkerk vaker beloften heeft gedaan, maar dat het drankglas altijd sterker was. Ze heeft er niet veel vertrouwen in en kijkt haar man hoofdschuddend na als hij de keuken verlaat.

Ze gaan weer aan het werk, de vrouwen aan de bonenpluk, Arie gaat de paarden voeren en Jasper en Geert lopen naar het melkhok.

‘Luister es, Geert,’ zegt de boer.

‘Wat is het,’ vraagt Geert onwillig. Eerst die nieuwe werkmán en nu weer een vreemde knul op het bedrijf, die hij bij voorbaat al niet kan uitstaan. ‘Je meisje is niet meer geweest na die keer dat ik eh... nou ja, dat ik dronken thuiskwam. Ik zou toch wel es kennis met haar willen maken, Geert, ik blijf er zondag de hele dag voor thuis.’ Op zijn gewone bijterige toon besluit hij: ‘Ik reken daarop.’

Dan loopt hij naar de wei, Geert kijkt hem na. Zal het anders worden met vader? Dan zou hij de werkmán en de student kunnen verdragen. Vader zal zondag thuisblijven, vader vecht met zichzelf, de eerste overwinning is behaald. Nu zal Marja zijn vader van een andere kant leren kennen, een vader om trots op te zijn, een echte Ouwerkerk. Arie had toch gelijk, vader is de baas en nu is hij bezig weer baas over zichzelf te worden. Fluitend loopt Geert zijn vader achterna, want de koeien kunnen niet wachten.

In je grootste blijheid en in je grootste verdriet... altijd blijf je boer.

Hoofdstuk 2

Terwijl Jasper zijn sigaar zit te roken, neemt hij Marja ongemerkt op. Geert heeft haar gehaald, het is zover, ze is gekomen om, zoals Jasper het wilde, kennis met hem te maken. En daar zit ze nu naast Dora en babbelt honderduit, gelijk de vrouwlui doen. Hij kan de keus van Geert wel bewonderen, een paasblommeke, die meid, wel klein van stuk, kleiner dan de meeste meisjes hier, kleiner nog dan Doortje, die al zo’n kriel-

CLEMENS WISSE
Boer op Velders' hoeve

Hoofdstuk 1

‘Doe het gordijn nog maar even dicht, Geesje, moeder wil nog wat rusten.’ Het is de vermoeide Ko Bolting die zijn dochttertje vraagt zijn vrouw in haar laatste levensdagen of weken, wie zal het zeggen, nog wat bij te staan.

Met het hoofd steunend in zijn handen overdenkt Ko Bolting de bijna vijftien jaar die hij nu getrouwd is met Antje. Een lieve vrouw en goede moeder voor zijn dochttertje van dertien en zijn zoontje van tien. Net negentien was zij toen hij haar trouwde. Nu 34 jaar jong is zij opgegeven door de dokter. Maar hoeveel dagen, weken of maanden Antje van de dood scheiden kan de dokter niet zeggen. Juist die martelende onzekerheid laadt de spanning in huis tot ongekende hoogte op. Geesje probeert als een klein moedertje voor het gezin te zorgen. Ze is nog maar net van school.

‘Ga nog even je middagdutje doen, pa, je komt rust tekort.’

Ko richt zich met moeite op en strompelt naar de bedstee. ‘Je hebt gelijk, meissie, ik ga nog maar even liggen.’ Met een liefdevolle blik in zijn ogen tikt hij Geesje even tegen haar wang en zegt zacht: ‘Blijf jij dan maar even bij moeder zitten, misschien heeft ze nog iets nodig.’

Vanaf de dag dat ze het bed niet meer kon verlaten, is er een plaats voor haar in de kleine huiskamer ingeruimd. Ko heeft van wat balken en planken een ledikant getimmerd. Zodoende hoeft Antje niet meer dag en nacht in de maffe bedstee te liggen. Bovendien zijn zij zo altijd bij elkaar. Voor hoelang nog?

Om kwart voor twee ratelt de wekker in de bedstee en moet Ko weer naar Hein Velders, die algemeen als de rijkste boer van het kleine dorp tussen de twee meren wordt beschouwd. Ko werkt er als eerste knecht en neemt de wat norske boer maar voor lief. Echt contact heeft hij niet met de man, zelfs nu zijn vrouw slecht ligt niet. Nooit komt het in het norske brein van de boer op om zijn knecht eens wat moed in te spreken. Een doodenkele keer informeert hij eens naar de toestand van Antje en broemt maar iets als Ko hem met een paar woorden op de hoogte stelt. Een contactarme man, kinderloos en met een ‘verzuurde’ vrouw.

Gapend komt Ko uit de bedstee en ziet dat zijn dochttertje naast het bed van haar moeder is ingedut. Hij kijkt naar Antje en zij kijkt naar hem. Zij legt, wijzend op Geesje, een vinger op haar mond ten teken dat Ko stil moet zijn om Geesje niet wakker te maken. Zo verzwakt als zij is, waakt Antje nog als een kloek over haar kroost. Af en toe ligt zij zacht te snikken in de wetenschap dat zij haar jonge kinderen en haar man aan

hun lot moet overlaten. Zij zal er dan niet meer zijn. Niemand heeft haar die absolute zekerheid gegeven, maar zij is niet achterlijk. Hoewel de dokter en de huisgenoten proberen te verzwijgen hoe haar toestand werkelijk is, ziet zij aan de ogen en de houding van vooral haar kinderen dat zij het niet lang meer zal maken. Zij heeft het de dokter gevraagd. ‘Zolang er leven is, is er hoop, vrouw Bolting,’ heeft de dokter gezegd. Een schrale troost. Deze zomer zou het voor haar genezing het beste geweest zijn haar in een zogenaamde tent te leggen, een aanbouwsel met veel ramen, dat met de zon meegedraaid kan worden. Rijke boeren laten deze tenten bouwen wanneer een familielid aan de tering lijdt, zoals Antje. Maar in het gezin Bolting is geen geld voor dergelijke dure voorzieningen.

Ko pakt even haar hand voordat hij weggaat en laat Geesje slapen. ‘Tot vanavond,’ fluistert hij. ‘Zeg Geesje maar dat ik haar zelf heb laten slapen, anders gaat ze zichzelf weer verwijten maken.’

Antje knikt haar man toe: ‘Ga nou maar, ik zal het zeggen.’

Meer nog voor hem en de kinderen dan voor zichzelf is ze bezorgd om hetgeen haar te wachten staat. Ze zal het niet lang meer maken, ze voelt het. Wat moet er dan van Ko en de kinderen terechtkomen? Arjan is met zijn tien jaren nog maar een jongetje. Zo’n kind kan zijn moeder nog niet missen. Maar dat geldt natuurlijk ook voor Geesje. Met haar man Ko heeft zij een intens medelijden. Hij doet alles om haar het lijden draaglijk te maken. Zij ziet wel dat hij vaak op zijn tanden moet bijten om zijn tranen terug te dringen. Als jonge knul was hij stapelgek op haar en zij op hem. Net zeventien was zij toen hij haar vroeg. Zij had geen moment getwijfeld, sterker nog, zij had er al jaren op gehoopt dat hij haar zou vragen. Ko was een stevige, goed uitziende jongen en nóg mocht hij er zijn. Vijftien jaren hadden zij samen lief en leed gedeeld; eigenlijk meer lief dan leed, behalve dan de laatste tijd. Vreselijk dat haar dit lot moest treffen. Een ongeneeslijke ziekte. Wie had dat durven voorspellen. Er stierven veel mensen aan de gevreesde ziekte, maar altijd dacht je zelf de dans wel te zullen ontspringen. Gods wegen waren ondoorgrondelijk. Lang heeft ze al liggen piekeren of ze misschien grove fouten gemaakt heeft waardoor God vertoornd geraakt is. Maar God is liefde en echte grote fouten schieten haar niet te binnen. Of misschien toch? Hun wederzijdse liefde was zodanig dat zij en Ko zelfs vóór hun trouwen onvoorzichtig zijn geweest. Met angst en beven had zij het einde van de maand afgewacht en nooit was zij gelukkiger geweest dan die dag waarop zij ongesteld werd. Zou God haar en Ko voor die misstap nu, vijftien jaar later, nog straffen? Een traan

welt op in haar ogen en daardoor ziet zij niet hoe Geesje ontwaakt. Gauw pakt zij een zakdoek om haar ogen te drogen, maar Geesje heeft het in de gaten.

‘Heb je pijn, moe?’ vraagt zij bedeesd. ‘Ik schaam me dood dat ik in slaap gevallen ben; is pa al weg?’ Schichtig werpt zij een blik op de klok en ziet tot haar schrik dat het al bijna halfvier is. ‘Dan komt Arjan al bijna uit school,’ stamelt ze. ‘Waarom heeft pa me dan niet wakker gemaakt?’

Antje legt moederlijk haar hand op de arm van haar dochtertje. ‘Ik heb pa zelf gezegd dat hij je moest laten slapen. Jij bent ’s morgens als een van de eersten uit bed en evenals pa zijn middagdutje nodig heeft, heb jij dat ook.’

‘Maar als ik slaap en jij hebt me nodig, hoe moet dat dan?’

‘Maak je daar nu maar geen zorgen om; als ik je nodig heb, schud ik wel aan je arm en dan word je vanzelf wakker. Schud nu mijn kussen maar even op en geef me een kroes water.’

Geesje, blij dat ze weer wat voor moeder kan doen, rept zich naar de pomp en haalt het gevraagde. Zij houdt een doekje onder moeders kin opdat zij geen water in het bed zal morsen. ‘Daar komt Arjan al,’ zucht ze. Het driftig klepperen van zijn klompen kondigt de komst van de jongste telg uit het gezin Bolting al van verre aan. Wat dichterbij het huis verstomt het geluid. Arjan houdt er rekening mee dat zijn moeder wellicht zal slapen en voor geen prijs wil hij het op zijn geweten hebben haar wakker te hebben gemaakt.

Een glimlach komt om de mond van Antje. Ook zij heeft de plotse linge overgang van luid klepperen in voorzichtig stappen gehoord. Lieve kinderen heeft ze, Arjan zowel als Geesje. Een snik welt op in haar keel als zij eraan denkt dat deze lieve kinderen het binnenkort zonder haar zullen moeten stellen.

De deur wordt voorzichtig geopend en om de hoek ervan verschijnt het blozende gezicht van Arjan. ‘Oh, je bent wakker,’ stelt hij tevreden vast. ‘Waar is Geesje?’

‘Geesje is in de keuken bezig; kom jij maar even bij mij zitten en vertel eens hoe het vandaag op school gegaan is.’

Antje weet dat Arjan graag over school vertelt en er ook graag naartoe gaat. Van de bovenmeester heeft ze al diverse keren gehoord dat Arjan een van de beste leerlingen is en de cijfers op zijn rapporten bevestigen die uitspraak. Ook nu weer krijgt zij een brok in haar keel als ze eraan denkt dat haar jongen, ondanks de goede cijfers, dezelfde gang dient te gaan als andere arbeiderskinderen en die gang is naar de boer of de fa-

briek in de stad. Voor verdere scholing is geen geld, hoe knap de jongen of het meisje ook is.

‘Heeft de meester nog een verhaal verteld?’ vraagt ze.

Arjan gaat er enthousiast op in. ‘Ja, moe, dat heeft-ie zeker; ik vond het jammer toen het tijd was.’

‘Waarover ging dat verhaal dan?’

‘De meester leest een boek voor van Robinson Crusoë en dat is toch zo spannend. Die man zit op een onbewoond eiland en op een dag komen er wilden die een vuur maken om een van hen op te eten. Net toen het echt spannend werd, moest de meester ophouden omdat het tijd was. Jammer hè?’

‘Maar hij gaat morgen toch weer door!’

‘Was dat maar waar; nee, hij leest maar twee keer in de week voor. Ik zou ook weleens een verre reis op een groot schip willen maken en van die mooie tropische eilanden willen bezoeken. Maar nu jij zo ziek bent natuurlijk niet!’ voegt hij er haastig aan toe.

‘Wil je dan kapitein op een groot schip worden?’

‘Nou ja, dat weet ik eigenlijk niet; niet voor altijd denk ik. Ik zou de beesten erg missen zo midden op zee.’ Aan beesten denkend springt hij op. ‘Ik vergeet “flapoor” bijna te voeren.’

‘Flapoor’ is het konijn dat Arjan bij een vriendje van school heeft mogen kiezen uit een nest jongen. Als hij uit school komt, is zijn eerste gang steeds naar zijn konijn, dat hij zelf helemaal verzorgt. De laatste tijd gaat hij echter meestal eerst even bij zijn moeder kijken. Hoewel de ouderen hem de details besparen, beseft hij toch dat het heel ernstig is en dat moeder misschien wel zal doodgaan.

*

Het leek wel of je aan het luiden van de kerkklokken kon horen of er een blijde danwel een sombere gebeurtenis plaatsgevonden had. Somber is te zacht uitgedrukt voor het verschrikkelijke noodlot dat het gezin Bolting getroffen heeft. Toch nog onverwachts is Antje Bolting in de kracht van haar leven gestorven aan de gevreesde ziekte.

Met steeds grotere zorg was Ko de laatste weken ’s morgens vroeg naar de boer gegaan. Als ook Arjan naar school was, bleef Geesje alleen met haar moeder achter. Ko moest er niet aan denken dat Antje zou overlijden als zij alleen zou zijn met Geesje. Hij had er dokter Wolters naar gevraagd en deze had hem enigszins gerustgesteld. ‘Ik houd het wel in de gaten, Bolting, en zal je waarschuwen wanneer de toestand verslechtert.’

De al wat oudere huisarts Wolters droeg het hart op de goede plaats. Veelvuldig bezoek aan patiënten vergezeld doen gaan van even veelvuldige rekeningen kon wel bij rijke boeren en burgers, maar niet bij een eenvoudige knecht als Ko Bolting. De dokter nam het dan ook niet zo nauw met de rekeningen, maar des te nauwer met de bezoeken. Hij besefte als geen ander welk drama deze kleine en hechte familie boven het hoofd hing. Twee opgroeiende kinderen en een vader die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat op de boerderij van Hein Velders werkte en dat zes dagen in de week. Op zondag was er een kleine rustpauze tussen het melken 's morgens en 's avonds, die nog grotendeels in beslag genomen werd door het bijwonen van de mis.

‘Het wordt kritiek, Bolting,’ had de arts op een dag tegen Ko gezegd. ‘Het lijkt mij het beste dat je vandaag maar thuisblijft.’

‘Maar ik kan niet zomaar thuisblijven, dokter, de boer vindt dat mischien niet goed.’

‘Je werkt toch bij Velders, Bolting?’

‘Ja, dokter, ik ben daar eerste knecht.’

‘Blijf jij nou maar thuis bij je vrouw en je dochttertje, dan rijd ik wel even bij Velders langs om hem van de situatie op de hoogte te stellen.’ Inwendig kookte de al grijzende arts van woede. Zijn vrouw lag nota bene op sterven en toch vreesde de knecht dat zijn baas hem het thuisblijven kwalijk zou nemen. In wat voor 'n wereld en in wat voor 'n tijd leefden we eigenlijk? Hij kende die boer Velders wel. Het was een van de rijkste boeren uit de streek en de man zat in alle mogelijke besturen van verenigingen en clubs in het dorp. Een norske man, die zijn invloed en positie kennelijk eerder te danken had aan zijn kapitaal dan aan zijn persoonlijkheid. Het feit dat de boer, of liever gezegd boerin Da van hoeve Velders, nooit kinderen heeft gekregen, heeft aan het norske karakter van de boer zeker bijgedragen. Ook Da Velders heeft de vrolijkheid trouwens niet uitgevonden. Zij kijkt minstens zo zuur als haar man Hein. Na een onderzoek, jaren geleden, heeft dokter Wolters haar de nare mededeling moeten doen dat zij nooit kinderen zou kunnen krijgen.

Antje Bolting kon wél kinderen krijgen, maar die kinderen zijn nu ten prooi aan een groot verdriet. Wat is er erger voor een kind dan zijn of haar moeder te moeten verliezen? Voor de vader komt, naast het verdriet om zijn gestorven vrouw, nog het medelijden met de nog jonge kinderen. Ze zijn er kapot van, alle drie. Met witte snoetjes schuiven de kinderen de kerkbank in. Draggers hebben de kist met moeder erin voor in de kerk onder een groot laken geplaatst. Wat de pastoor allemaal zegt, gaat gro-

tendeels aan hen voorbij. ‘Een goede huisvrouw en voorbeeldige moeder’. Ze weten het wel, maar krijgen moeder er niet door terug. Daarna op het kerkhof proberen zij hun tranen te bedwingen, maar als zij hun vader z’n ogen met een grote rode zakdoek zien drogen, kunnen zij zich niet langer inhouden en snikken het uit van verdriet. Een tante slaat troostend een arm om hen heen en leidt de kinderen weg bij het graf en naar het achterzaaltje van ‘De zoete inval’, het dorpscafé waarin alle hoogte- en dieptepunten in het dorp gevierd, respectievelijk betreurd worden.

Niemand van de Boltings raakt een broodje aan, maar de overige familie laat zich het aangereikte voedsel goed smaken. Ko neemt alleen een kop koffie en spreekt met deze en gene over het ziekbed en het toch nog plotselinge overlijden van zijn vrouw.

Eenmaal thuis, weg van alle drukte, komt de verslagenheid. Weggedoken in een hoekje van de kamer zit Arjan. Hij beseft pas nu ten volle dat hij zijn moeder, van wie hij zielsveel gehouden heeft, nooit meer zal zien. Hoe is dat mogelijk? Met zijn tien jaren kan hij dit enorme verdriet nauwelijks aan. Zijn lieve moeder ligt nu kil en koud in een kist onder de grond op dat enge kerkhof achter de dorpskerk. Eén troost heeft hij; ze zal zeker in de hemel zijn. Als zijn moeder niet in de hemel is, zal niemand ooit nog in de hemel komen. Nog nooit heeft hij iets slechts van haar meegemaakt, integendeel, ze was altijd lief en zorgzaam. Waarom moest nu juist zij doodgaan en bleven tanige oude boerinnen van over de tachtig maar leven. Hij kan er met zijn kinderverstand niet bij, maar zijn gevoel zegt hem dat het onredelijk is. Onredelijk van wie? Van God? In de lering in de kerk heeft de pastoor het altijd over de liefde en rechtvaardigheid van God. Hij wordt kwaad op God, maar schrikt tegelijk van zijn zondige gedachten, waarvan hij zeker melding zal moeten maken bij zijn eerstvolgende biecht.

‘Hier, drink maar eens uit, dat zal je goeddoen.’ Het is Geesje die Arjan uit zijn gemijmer haalt met een kroes hete geitenmelk. Al weken vóór het overlijden van haar moeder heeft Geesje op haar bescheiden wijze de rol van moeder overgenomen. Hoewel ook zij met rode ogen rondloopt en af en toe het snikken niet kan onderdrukken, neemt zij die rol toch weer op zich. Ze scheelt amper drie jaar met haar broertje, maar op die leeftijd is dat toch heel wat.

‘Is moe nou in de hemel, Gees?’ vraagt hij fluisterend.

‘Ja natuurlijk, joh, waar zou ze anders moeten zijn!’

Arjan knikt. ‘Ja hè,’ beaamt hij gretig. Hij moet er niet aan denken dat zijn moeder moet branden in het vagevuur of, erger nog, in de hel. Je

branden doet vreselijk pijn en eeuwig branden betekent dus eeuwig pijn lijden. Eeuwig, er komt nooit een eind aan. Hij kan het zich niet voorstellen. Een tijdje in het vagevuur is al een ongekende verschrikking, maar daar komt tenminste nog een einde aan. Hij rilt, gelukkig is zijn moeder nu in de hemel. Geesje zei het ook. Hij montert er zowaar 'n beetje van op en gaat naast zijn vader aan de tafel zitten. Deze legt een arm om zijn schouders. 'Gaat het 'n beetje, jongen,' vraagt hij.

Arjan leunt tegen z'n vader aan en knikt dat het wel gaat. 'Nou zien we moe nooit meer terug, pa,' zucht hij.

'Nee jongen, we zullen het met z'n drieën moeten zien te redden; we zullen je moeder erg missen.' Zacht drukt hij de kleine jongen tegen zich aan. Zelf heeft hij onuitsprekelijk verdriet, maar voor zo'n kind is het ook verschrikkelijk op zo'n jonge leeftijd je moeder al te moeten missen. Hoe het nu allemaal verder moet zonder de zorgen van Antje weet hij ook niet. Toen Antje nog leefde, kon zij – hoe ziek ook – Geesje instructies geven bij het bestieren van het huishouden. Nu staat Geesje er alleen voor. Eten koken, boodschappen doen, kleren wassen en verstellen. Het is veel te veel voor een kind van dertien.

Of Arjan de gedachten van zijn vader raadt, vraagt hij: 'Gaat Geesje nu alles doen?'

'Nou alles, dat is wel wat veel; jij helpt haar toch wel?'

Arjan knikt heftig: 'Ja, natuurlijk ga ik Geesje helpen, maar,' voegt hij er bescheiden aan toe, 'ik kan geen eten koken.'

Geesje, die de kamer in komt, heeft het laatste gehoord. 'Ik zal wel koken, als jij dan Saar melkt en de klompen schuurt en wit.' Saar is de geit die in een schuurtje achter het huis staat en zorgt voor de dagelijkse melk. Voorheen werd zij altijd door Antje gemolken. De laatste maanden heeft Geesje ook die taak van haar moeder overgenomen. Zij heeft er een gewoonte van gemaakt de geit een lekker hapje te geven alvorens haar te melken. Als zij het door de drukte van de laatste tijd eens vergeet, protesteert Saar heftig en bedaart pas weer als Geesje haar het hapje alsnog geeft.

'Smulpaap,' lacht Geesje dan en ernstiger: 'Jij trekt je er niks van aan dat moeder doodziek in bed ligt, hè?'

Saar mekkert maar wat en laat zich het lekkere hapje goed smaken. Zij is het gewend dat Geesje tegen haar spreekt tijdens het melken. Als zij weggaat, aait zij de geit altijd onder de sik en Saar drukt dan aanhalig haar kop in de schoot van de kleine bazin.

'Voordat je Saar gaat melken moet je haar een lekker hapje geven, hoor Arjan, dat is zij gewend.' Ondanks zijn verdriet moet Ko glimlachen

om die parmantige Geesje. Niet alleen voor hen is zij al een klein moedertje geworden, maar ook al voor de geit.

‘Jij verwent Saar toch niet te veel?’ vraagt hij quasi ernstig.

Geesje kleurt licht en schudt nadrukkelijk haar hoofd. ‘Nee hoor, dat beest mag toch ook weleens iets lekkers. Zij zorgt voor onze melk en staat de hele dag alleen in die mufte schuur.’

‘Ik plaag je maar een beetje,’ glimlacht Ko, ‘jij zorgt voor ons nog beter dan voor Saar en daar zijn Arjan en ik erg blij om.’

Geesje krijgt nu echt een kleur en stamelt: ‘t Zal wel schikken.’ De lof die haar vader haar toezwaait doet haar goed. Ze zal de steun van vader en Arjan hard nodig hebben nu moeder er niet meer is.

*

‘Het is een hele toer voor die kleine meid de boel draaiende te houden, Hein, weet jij geen oplossing?’ Nadat Ko de situatie thuis enkele maanden heeft aangekeken, is hij tot de conclusie gekomen dat de toestand onhoudbaar wordt. Hoe goed Arjan en hijzelf Geesje ook helpen, het is voor een kind van dertien te zwaar om de rol van moeder over te nemen. Het verdriet en de drukte van alledag hebben van het blozende, levendige kind een tobkend bleek meisje gemaakt.

Na lang wikken en wegen heeft Ko de stoute schoenen aangetrokken en is hij er met zijn baas, Hein Velders, over begonnen. Misschien dat de boer met zijn rijkdommen en vele contacten in het dorp een oplossing weet. Veel illusies maakt hij zich overigens niet, want de norske Hein Velders staat nou niet bepaald als hulpvaardig bekend. Na de dood van Antje heeft de boer hem een hand gegeven en hem gecondoleerd, althans daar leek het op, want er kwam alleen wat onverstaanbaar gemompel uit zijn mond.

De boer licht zijn pet op en krabbelt zich op zijn al kalende schedel. ‘Tja Ko, daar zou ik ook zo een-twee-drie geen raad op weten. Wat voor soort hulp zoek je dan?’

‘Een vrouw die elke dag ’n paar uur of enkele ochtenden in de week komt helpen.’

‘Hoeveel geld heb je daarvoor over?’ Het komt in het gierige brein van de boer niet op daadwerkelijk hulp te bieden, zonodig ook financieel.

‘Ik kom eerder tekort dan dat ik geld overheb, Hein,’ helpt Ko de boer uit de droom. Hoe kan die bullebak veronderstellen dat hij van het loontje dat hij bij hem verdient, een hulp zou kunnen betalen? Elke cent moet

worden omgedraaid om eten en kleren voor het gezin, voer voor de paar beesten en brandstof voor de kachel te kopen.

‘Dan wordt het moeilijk; voor niks gaat de zon op. Geef me ’n paar dagen om erover na te denken, misschien kan ik toch iets voor je doen.’

Bij nader inzien kent hij toch een vrouw die voor kost en inwoning en misschien een beetje liefde bereid zal zijn het gezin Bolting uit de penarie te helpen. Mie Warnaar heeft jaren een oude man verzorgd. Ook daar heeft zij genoeg genomen met voer en een warme stal, waarbij zij de nukkige oude man maar op de koop toe heeft genomen. De man is nog geen week tevoren overleden en de familie wil het huisje verkopen waardoor Mie op straat dreigt te komen. Hij, Hein Velders, heeft nog iets goed te maken bij Mie.

Als stoepmeid had ze enkele jaren op de hoeve gediend en hoewel ze bepaald niet knap was, hadden de blote armen en de stevige kuiten van Mie de boer danig opgewonden. Nadat zijn vrouw van dokter Wolters te horen had gekregen dat zij geen kinderen zou kunnen krijgen, had zij alle toenaderingspogingen van haar man afgewezen.

‘As er toch geen kinders van komme kenne, heb dut ok geen zin meer,’ had ze gezegd en met die uitspraak was er aan alle intimiteiten in het huwelijk van Hein en Da Velders een einde gekomen.

Hein was echter niet van steen en had Mie al eens in haar mollige armen geknepen. Mie had een gillette gegeven, maar echt afwijzend had ze niet gereageerd. Het leek erop alsof ze het leuk vond, want een andere keer had ze hem zelfs uitdagend aangekeken. Die houding had Hein zo opgewonden dat hij haar bij het hooi-afgooien ook eens ergens anders dan in haar armen had geknepen en toen kon zij, zogenaamd, haar evenwicht niet bewaren en was zij achterover in het hooi gevallen. Het werk was even gestaakt en toen was datgene gebeurd waarover nog lang gesproken zou worden, althans over de gevolgen ervan. Niet de gevolgen van die eerste keer, maar de gevolgen van alle keren die erop volgden bij elkaar. Het kon niet uitblijven dat Mie zwanger raakte en dat gebeurde dan ook prompt.

‘Je had ook wat voorzichtiger moeten zijn, Hein,’ had Mie als niet al te overtuigend verweer gehad.

Toen zij later met een buikje liep kon het dorp, zonder dat dat uitgesproken was, wel raden door wie zij zich had laten opscheppen met dit ‘vrachtje’. Helaas, of misschien wel gelukkig voor haar, kreeg Mie in de vijfde maand een miskraam en waren de consequenties voor boer Velders weg. Als iemand het waagde weleens een toespeling op de verhouding tussen de boer en Mie te maken, ontkende hij glashard. Ook Mie had

haar mond gehouden, zodat met het verstrijken van de jaren niemand meer aan het voorval dacht of er nog over sprak. Voor Mie had het voorval wel als gevolg dat zij niet meer aan de man gekomen was en met haar veertig jaren al een oude vrijster was geworden.

Hoewel de slippertjes met Mie jaren geleden waren gebeurd, had boer Velders toch altijd een zwak voor haar gehad. Nu Ko hulp zocht en Mie op straat dreigde te komen staan, kon hij wellicht twee vliegen in één klap slaan. Hij zou Mie eens voorzichtig polsen.

Ko heeft er nu al spijt van de boer een oplossing voor zijn ellende gevraagd te hebben. Ook hij begrijpt best dat de zon niet voor niets opgaat, maar een paar gulden om tijdelijk een hulp te betalen kon die gierige boer toch wel missen. Al jaren lang slooft hij zich uit voor die boer en wat krijgt hij ervoor terug? Een karig loon en met Pasen een mandje eieren. Verder niets! Geen bedankje, zelfs geen bemoedigend woord nu hij in zulke trieste omstandigheden verkeert. Van een grote boer en lid van het kerkbestuur mocht je toch wel wat anders verwachten. Hij spuwt zijn gal bij de jongere knecht, Herman Wening. De boer is het huis in gegaan en Herman rijdt net een kruiwagen vol ruige mest de plank naar de hoge mesthoop op. Een gespierde, rustige en harde werker, die Herman. Een goede maat ook. In tegenstelling tot de boer heeft hij wel iedere dag gevraagd hoe het thuis was. Hij heeft Ko ook af en toe opgebeurd, maar op den duur zag hij zelf ook wel in dat het niet meer 'op z'n pootjes terecht' zou komen.

'Ze is opgegeven, Herman,' had Ko op 'n keer gezegd.

Sindsdien had Herman zijn oudere maat niet meer met woorden maar meer met zijn houding opgebeurd. 'Ga maar alvast naar huis, Ko, ik ruim de boel wel op,' zei hij meer dan eens. Hij wist dat hij Ko met zo'n gebaar niet alleen opbeurde maar ook daadwerkelijk hielp.

Daarom ook had Ko de nieuwe situatie thuis al veel eerder met Herman besproken en ook dat hij er die dag Velders over zou aanspreken. 'Die rotboer heeft geen hart in z'n donder,' makt hij dan ook als hij met Herman meeloopt naar de grote varkensschuur. 'Ik heb hem uitgelegd dat het voor Geesje niet langer vol te houden is en weet je hoe de boer reageerde? Hoeveel geld ik voor hulp overheb. "Over", moet je nagaan. Ik heb hem gezegd dat ik geen cent overheb, wel tekort!'

'Maar, heeft hij het daarbij gelaten?'

'Hij moet er nog eens over nadenken, mogelijk kan-ie toch iets voor me doen. Nou, het zal mij benieuwen. Ik verwacht er niks van, dan valt alles mee, zullen we maar denken.'

‘Niet zo negatief, Ko, misschien vindt hij wel een oplossing. Hij zit in bijna alle besturen van alle verenigingen en kent ’n boel mensen. Allicht dat er iemand tussen zit die jou en je gezin wil helpen. Misschien oefent hij op deze of gene wel enige druk uit, weet jij veel.’

‘Iemand die mij gedwongen komt helpen hoef ik niet. Het is of het een of het ander: betalen of uit eigen vrije wil.’

‘Wacht nou maar af,’ concludeert Herman, die alweer een nieuwe kruiwagen vol ruige mest geschept heeft.

Als Ko die avond thuiskomt en het witte snoetje van Geesje ziet, weet hij dat hij bijna elke oplossing van de boer zal accepteren. Hij kan het niet langer aanzien dat zijn kleine meid alleen voor al het werk en de zorgen voor het gezin zal moeten blijven opdraaien.

*

‘Nog even die mand uitpakken en de spullen een plaatsje geven en dan ben ik klaar.’ Mie Warnaar is ingegaan op het verzoek van boer Velders en heeft haar intrek genomen in het huisje van het gezin Bolting.

‘Mie, je zit in de penarie en ik heb nog iets bij je goed te maken,’ zo was Hein Velders het gesprek begonnen in het scheefhangende huisje van de overleden Gert van Weele, die tot zijn dood door Mie verzorgd was. Niet liefdevol, want Mie had eerder een hekel aan de oude kwijlende Gert dan dat ze iets voor hem voelde. Echte liefde had zij in haar leven ook niet gekend. Zij was de jongste dochter uit een gezin van acht kinderen. Haar vader was al vroeg weduwnaar geworden en daardoor was er aan de kleine Mie weinig aandacht besteed. In het gezin van de eenvoudige daggelder was het altijd armoe troef geweest en al van kindsbeen af had ze hard moeten werken. Ten slotte was ze alleen met haar vader achtergebleven. Als stoepmeid bij boer Velders verdiende zij net genoeg om niet van honger om te komen. Haar kromgewerkte vader had de hele boerenstand vervloekt toen zijn dochter met een ‘buikje’ thuiskwam. Toen haar vader een paar jaar na de miskraam kwam te overlijden, kwam er een andere daggelder in het huisje van de boer en moest zij het veld ruimen. Zij vond onderdak bij de oude Gert van Weele na wiens dood ze dus nu wederom op straat was komen te staan.

‘Het is goed, Hein. Als Ko het ook goedvindt ga ik daar wel helpen, dan heb ik in ieder geval een dak boven mijn hoofd,’ heeft ze gezegd na het verhaal van Hein Velders te hebben aangehoord.

Zoals iedereen iedereen in het dorp kent, zo kent Mie Ko Bolting en

zijn gezinnetje ook. Een flinke vent, die Ko. Een man alleen wilde wel eens een verzetje en al te preuts zou zij zich niet opstellen. Of ze dat nou wel of niet deed maakte voor de kletspraatjes, die in het dorp ongetwijfeld de kop zouden opsteken, niet veel uit. Veel liefde heeft ze niet gekend in haar leven, zelfs niet van Hein Velders die haar toch maar mooi met een kind opgescheept heeft. Nou ja, opgescheept; als ze eerlijk tegenover zichzelf was, moest ze bekennen dat ze het er zelf ook wel een beetje naar gemaakt heeft. Ze had 'het' nooit eerder met een man gedaan en de eerste keer had Hein haar wel wat ruw genomen en pijn gedaan, maar later had zij er toch van genoten. Dat er zo gemakkelijk een kindje van kon komen had ze zich eigenlijk nooit gerealiseerd. Thuis of op school was daar nooit over gesproken en hoewel ze, als kind van het boerenland, wel wist hoe alles in z'n werk ging, was de zwangerschap toch een volkome en pijnlijke verrassing geweest. Aan niemand, behalve aan haar vader, had zij verteld wie de vader was, ook niet na de miskraam.

Haar vader was niet alleen woedend op de boer, maar ook boos op haar geweest. Ze had het nooit zo ver mogen laten komen. Uiteindelijk had hij erin berust. Verhaal halen bij de rijke boer durfde hij niet. Hein Velders zou hem van het erf honen en vragen welke bewijzen hij had. Hij kende dat slag boeren. Hein Velders kwaad maken stond gelijk aan zelfopoffering, want Hein had wel zoveel invloed dat hij bij zijn eigen baas ook als een hond zou zijn weggejaagd. Rijke boeren hielden elkaar onder alle omstandigheden de hand boven het hoofd.

Een paar jaar na haar miskraam was haar vader overleden. Toen pas besepte zij dat hij nog de enige was van wie ze wat liefde kreeg. Haar broers en zusters hadden het te druk met hun eigen zorgen om zich te bekommeren om de jongste en nadat de opvolger van haar vader zijn opwachting was komen maken, had zij het veld geruimd en was zij gaan dienen bij de oude Gert van Weele. Een 'ouwe zuurpruim' van wie ze ook al niet veel liefde ondervonden heeft. Nooit kon zij iets goed doen. Hij had altijd iets op haar doen en laten aan te merken. Zij was er verbitterd door geraakt. Toen de oude baas ook nog bedlegerig geworden was en zij hem in de laatste weken voor zijn dood dagelijks moest verschonen, kende zij alleen nog maar afkeer en walging voor hem. Eigenlijk kwam zijn dood als een verlossing voor haar en het latere voorstel van Hein Velders als een welkome oplossing voor haar probleem.

Met Ko zou ze het wel redden. Aan kinderen was zij nooit gewend geweest. Noch Hein Velders, noch Gert van Weele had kinderen. In hun eigen gezin was zij de jongste, zodat zij ook nooit omgang gehad heeft

met jongere broertjes of zusjes. Geesje en Arjan kende zij oppervlakkig. Tijdens de rouwdienst voor de overleden vrouw van Ko heeft zij de kinderen gezien en met hen te doen gehad. Jonge kinderen nog. Hoe oud ze precies waren, wist ze niet.

Toen ook Ko akkoord gegaan was met haar komst en haar voorwaarden geaccepteerd had, heeft zij haar weinige spulletjes bij elkaar gezocht en op de handkar, waarmee Ko is komen voorrijden, geladen.

Als de laatste mand van de handkar gehaald is en de spullen op hun plaats staan, stelt Mie voor een bak koffie te drinken. 'Op de kennismaking zullen we maar denken,' zegt ze monter de kring van ernstige gezichten rondkijkend. Geesje maakt aanstalten koffie te gaan malen, maar Mie steekt daar een stokje voor. 'Daar ben ik nu voor, Geesje, wijs jij me maar eens aan waar alles staat.'

'Maar ik kan toch ook wel voor de koffie zorgen,' pruilt Geesje, die zich niet zo gemakkelijk van haar plaats laat verdringen. Want eigenlijk voelt ze het zo. Ja, ze beschouwt die lelijke Mie als een indringster in hun huisje. Zij moet op haar tanden bijten om haar tranen tegen te houden. Pa heeft haar wel precies uitgelegd waarom er hulp in huis moest komen en ook zelf heeft ze wel gevoeld dat het vele werk haar te zwaar werd, maar deze oplossing? Nee, ze vindt het maar niks. Waarom is er niemand te vinden die 'n paar uur per dag komt helpen? Nu blijft Mie dag en nacht bij hen. Dat vindt ze nog het ergste. Het ledikant dat pa speciaal voor moe getimmerd heeft, is in het kleine kamertje gezet en daar gaat Mie voortaan op slapen. Ze heeft ook alle spulletjes die ze meegenomen heeft, een plaatsje in huis gegeven. Allemaal onbekende dingen, net of het hun huisje niet meer is. Mie heeft zelfs spulletjes van moe weggehaald en opgeborgen in de kast om haar eigen spullen ervoor in de plaats te zetten. 'Dan voel ik me wat sneller thuis,' zei ze. Een raar mens, ze kan toch wel begrijpen dat zij, pa en Arjan zich daardoor juist minder thuis zullen voelen. Wie komt zij nou eigenlijk helpen? Ons of zichzelf? Ze zucht en wijst Mie waar de spullen staan om koffie te maken.

Mie gaat bedrijvig aan de gang en is poeslief tegen iedereen, maar als Arjan te kennen geeft dat hij liever hete melk dan koffie heeft, snauwt ze: 'Lust je mijn koffie soms niet?'

Ko neemt het voor Arjan op. 'Ho ho Mie, niet zo hard van stapel lopen; Arjan drinkt nooit koffie!' Mie kruipt in haar schulp en beweert dat ze maar een grapje maakte, maar ze kijkt er niet bepaald vrolijk bij zodat de Boltings die verklaring weinig geloofwaardig vinden.

Mie had het voorzien en misschien was de wens wel de vader van de gedachte, maar Ko had er nooit bij stilgestaan. Toch waren ze gekomen, de praatjes.

Herman Wening, de jongere maat van Ko op Velders' hoeve, was er bij Ko mee aangekomen. 'Weet je wat ze in het dorp van je zeggen, Ko?' vraagt hij als ze samen naar de achterpolder lopen om te gaan sloten.

'Geen idee!'

'Dat jij en Mie 's avonds samen de bedstee in duiken.'

Ko verslikt zich bijna in zijn pruim. 'Wat...! Tjonge jonge, wat 'n stel kinkels zijn het toch in het dorp. Het is nogal wat lekkers ook, die Mie.' En verdrietig vervolgt hij: 'Hoe kunnen ze nou denken dat ik die lieve Antje zo gauw vergeten ben.'

'Voordat jij of de kinderen het van een ander horen, heb ik je maar ingelicht. Zelf stond ik ook versteld van zoveel kwaadsprekerij die nergens op gebaseerd is, want niemand komt bij jou 's avonds toch kijken waar jullie slapen.'

'Dat zou er nog moeten bijkomen; nee, Herman, het zijn allemaal domme lulverhalen, anders kan ik ze niet noemen. Degene die dat praatje als eerste in de wereld gebracht heeft, zal zelf wel niet zuiver op de graat zijn. Je wordt altijd door een strontkar overreden, zullen we maar denken.'

Natuurlijk weet niemand in het dorp wie als eerste met het verhaal over Ko en Mie op de proppen gekomen is, maar zo'n verhaal is in zo'n kleine gemeenschap gauw rondverteld en elke verteller voegt er weer iets aan toe. Hoewel Mie pas 'n paar maanden in het gezin van Ko Boltling is, weten sommigen al met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid dat Mie in verwachting is. Een ander heeft zelfs al een buikje ontdekt.

'Dat is dan niet de eerste keer,' weet de al wat oudere Kee van der Wal. Zij staat in het dorp bekend als 'de kwek'. Niets ontsnapt aan haar aandacht en hoe spannender het onderwerp, hoe eerder weet 'de kwek' het. Voordat de dorpsomroeper enig nieuws bekendmaakt, heeft Kee het al rondgebazuind. Hoe ze aan haar informatie komt, is een raadsel. Het zou niemand verbazen als Kee het praatje over Ko en Mie in de wereld gebracht heeft. Zekerheid daaromtrent heeft echter niemand, zodat Kee er ook niet op aangesproken kan worden. Hoewel Mie haar verhouding van destijds met boer Velders angstvallig geheimgehouden heeft, wist

Kee toen al te vertellen dat het ‘eerste buikje’ voor rekening van Hein Velders kwam.

Ze komt er nu weer op terug. ‘Leer mij Mie Warnaar kennen. Als ze de kans krijgt, duikt ze met elke vent de bedstee in. Als ze als jonge meid al met die veel oudere Velders aanpapte, zal ze een goed uitziende kerel als Ko Bolting nu zeker niet uit de weg gaan, vooral niet nu ze samen onder één dak slapen.’

‘Maar hoe weet je dat dan allemaal, Kee?’ vraagt een wat jongere vrouw met wie ze in het kruidenierswinkeltje van Bep Aagjes staat.

‘Van wie zou zij dat buikje dan moeten hebben? Jouw man zal ’r toch niet achter de rokken zitten, of wel soms?’

Bep Aagjes en nog een andere vrouw die in de winkel staat, moeten hartelijk lachen om het gevatte antwoord van Kee.

‘Maak mij wat wijs,’ gaat Kee monter verder, ‘die Hein Velders was er destijds ook niet vies van. Bij Da mocht-ie niks meer omdat Da ervan uitging dat je alleen samen wat lol mocht beleven als er kindertjes van kwamen en Da had van de dokter gehoord dat ze geen kinderen kon krijgen. Zodoende.’

‘Dus Mie is al ’n keer zwanger geweest en boer Velders was de vader?’ vroeg de jongere vrouw wat ongelovig. ‘Waar is dat kind dan gebleven?’

‘Dat is een trieste zaak,’ legt Kee uit, ‘na vijf maanden kreeg ze een miskraam en kon die gore boer zijn handen in onschuld wassen. Nogal ’n lekker dier, die Velders. Elke zondag vóór in de kerk en lid van het kerkbestuur. Avond aan avond glipte hij ongezien het huisje van de ouwe Warnaar binnen, nadat hij zich ervan overtuigd had dat de ouwe dag-gelder lag te ronken in de bedstee. Wat die boer en Mie daar samen uit-spookten, zal ik maar niet vertellen.’

‘Jij bent er vaak genoeg bij geweest, hè Kee?’ lacht de kruideniersvrouw met half toegeknepen pretoogjes.

‘Dat nou “indirect” niet,’ lacht nu ook Kee, die wel aanvoelt dat haar verhaal enigszins ongeloofwaardig begint te worden, ‘maar dat-ie z’n kont er lekker vanaf kon draaien nadat Mie een miskraam gekregen had, is een ding dat zeker is!’ Kee noemt de dingen bij hun naam en bedient zich daarbij niet altijd van verfijnd taalgebruik.

Dat het praatje ook al de lagere school in het dorp bereikt heeft, blijkt diezelfde avond als Ko, na een zware werkdag, thuiskomt.

‘Die donderhond wil niet zeggen hoe hij eraan gekomen is; moet je zien, z’n hele gezicht zit onder de builen en schrammen.’ Woedend wijst Mie op Arjan die, inderdaad zwaar gehavend en met een sip gezicht, aan

tafel zit. ‘En haar zal hij het wel verteld hebben, maar ook zij zwijgt in alle talen,’ gaat ze, wijzend op Geesje, kwaad verder. ‘Ik mag me hier alleen rot werken; voor de rest lig ik voor een oortje in de kost. Ze zitten samen maar te prevelen die twee en mij houden ze overal buiten. Het is een grof schandaal, der! Nou weet jij het ook.’ Ze zakt op een stoel en laat haar handen vertwijfeld in haar schoot vallen.

Arjan noch Geesje reageert op de woede-uitval van Mie. De laatste maanden zijn zij min of meer gewend geraakt aan haar driftbuien. In het begin waren zij beiden in huilen uitgebarsten, maar later lieten ze haar maar schelden. Een paar keer had vader ’s avonds gemerkt dat er overdag weer harde woorden gevallen waren en had hij Mie erop aangesproken. Het verweer van Mie kwam er steeds op neer dat zij bij niets wat ‘die twee’ meemaakten, betrokken werd.

Veel mensenkennis had Mie kennelijk niet, want anders had zij wel aangevoeld dat het voor kinderen van tien en dertien jaar erg triest is hun moeder te zien vervangen door een totaal vreemde vrouw. Alleen met liefde en toewijding kon je in deze gevallen het vertrouwen van de kinderen winnen. Mie heeft zelf nooit veel liefde ontvangen en is bijgevolg ook niet in staat veel liefde te geven. Je kon het haar dus eigenlijk niet al te zwaar aanrekenen, maar in het kleine plattelandsdorpje gelden dergelijke overwegingen niet. Van beide kanten niet.

‘Zeggen jullie nu ook eens wat!’ dringt Mie aan. ‘Vertel dan aan je vader wat er gebeurd is.’

Arjan buigt zijn hoofd en mompelt: ‘Dat doe ik straks wel als ik met pa in de schuur ben.’

‘Zie je nou wel; nou zie je het zelf, ik word overal buiten gehouden. Zitten ze samen niet te konkelefoesen, dan doen ze het wel met jou. Ik ben het langzamerhand zo zat als gespogen spek.’ Mie perst zowaar een traan uit haar ogen en blijft zwaar verongelijkt aan de tafel zitten.

‘Heeft Arjan jou iets verteld, Geesje?’ vraagt Ko.

Geesje schudt heftig haar hoofd. ‘Nee, pa.’

‘Jij veronderstelt weer dingen die niet waar zijn, Mie, nou merk je het zelf.’

‘Wie zegt jou dat zij de waarheid spreekt.’

Geesje laat haar hoofd hangen en begint zachtjes te huilen. Ook Ko is danig in zijn wiek geschoten door de uitspraak van Mie. Nooit heeft hij zijn dochttertje op een leugen betrapt. Zo’n lief, eerlijk kind van leugens betichten is laag bij de grond. Ko steekt zijn mening dan ook niet onder stoelen of banken. Met ingehouden woede vraagt hij: ‘Welke redenen heb jij te veronderstellen dat Geesje liegt?’

Mie stuift op. ‘Geloof jij dan dat Arjan niks aan Geesje vertelt als hij met zo’n gehavende kop thuiskomt?’

‘Als Geesje zegt dat zij niets weet geloof ik dat, ja.’ En zich tot Arjan wendend vraagt hij: ‘Heb jij Geesje iets verteld, Arjan?’

Op zijn beurt schudt Arjan z’n hoofd. ‘Nee, pa.’

‘Maar wat is er dan met die jongen gebeurd dat hij alles voor zich houdt?’ vraagt nu ook Mie met wat zachtere stem. Ze beseft dat er iets gebeurd is wat de jongen hard gevallen is en waarover hij eerst met zijn vader wil praten. Moederlijke gevoelens koestert ze niet voor de kinderen, maar als ’n kind zó thuiskomt moet zij toch minstens in de gelegenheid gesteld worden hem te troosten. Een jongen van tien is toch nog een kind. Soms lijkt het wel een oud mannetje, zo wijs kan hij uit de hoek komen.

‘Als jij nou met Geesje de tafel dekt, dan ga ik met Arjan even naar buiten,’ sust nu ook Ko. ‘Ga je mee, Arjan?’

Als een geslagen hond loopt Arjan achter zijn vader aan naar buiten. Daar legt Ko een arm om de schouder van de kleine jongen en drukt hem tegen zich aan. ‘Heb je gevochten op school?’ vraagt hij, Arjans kin optillend. Met het bericht van Herman Wening nog vers in het geheugen heeft hij een flauw vermoeden dat daar de schoen weleens zou kunnen wringen. ‘Waar ging het dan om?’ dringt hij voorzichtig aan.

Arjan buigt z’n hoofd en begint zachtjes te snikken. ‘Ik durf het niet te vertellen,’ snikt hij, maar dan herstelt hij zich, blijft staan en zegt hard: ‘Maar ik geloof er niks van en ik heb die rotzak van de bakker op z’n smoel getimmerd.’

Ko kent de zoon van de dorpsbakker wel. Hij zit bij Arjan in de klas en is wel een kop groter dan zijn jongen. ‘Wim liet zich dat zeker niet zomaar welgevallen?’

‘Nee,’ beaamt Arjan kleintjes en dan weer fel: ‘Maar hij had een bloedneus en een blauw oog.’

‘Vertelde die Wim nare dingen over mij?’ helpt Ko z’n zoontje ’n beetje.

‘Over jou en tante Mie. Jullie doen ’s avonds vieze dingen in de bedstee, vertelde hij.’

‘De klootzakken,’ mompelt Ko in zichzelf. Waarom kunnen die kaffers hem niet met rust laten na alle ellende die hij achter de rug heeft. Als er maar iets te roddelen valt, dan worden die verhalen zelfs verteld waar kinderen bij zijn. Hoe moet die zoon van de bakker anders aan die wijsheid komen? En erger nog, wie zou dit soort onware verhalen verzinnen? Dat moet toch een of ander vunzig brein zijn. Het brein van een

vent die zelf wil uithalen wat hij voor een ander verzint. Walgelijk! Geen wonder dat het kind ervan over zijn toeren geraakt is en er met Mie niet over wilde praten.

Ko gaat in de geitenschuur zitten en trekt Arjan naast zich op het kleine bankje. 'Je mag natuurlijk niet vechten, maar ik begrijp best dat je dat liegbeest van de bakker op z'n gezicht getimmerd hebt.'

Arjan onderbreekt hem. 'Ja hè, pa, hij heeft alles gelogen, hè?'

Ko krijgt een brok in zijn keel als hij naar het eerlijke, gehavende snuitje van zijn zoontje kijkt. Zo'n kind nog! Hij verdedigt de eer van zijn vader, maar als hij dan rake klappen krijgt, kan hij zijn troost niet meer zoeken bij een liefhebbende moeder, zoals Antje altijd was. In plaats daarvan wordt hij door een, nog steeds vreemde, vrouw uitgescholden voor 'donderhond'. Veel gevoel heeft Mie niet voor de kinderen. Geesje ziet nog steeds bleek. Nu meer van verdriet en ergernis dan van zwaar werken, want dat laatste doet Mie met een ijver als geen ander. Alles blinkt je tegemoet en ook daaraan moeten de kinderen, en hijzelf trouwens ook, wennen. Als ze met vuile klompen het portaalje in lopen, worden ze weggesnauwd met de opdracht de klompen eerst buiten goed schoon te maken. 'Ik moet geen troep in mijn huis,' zegt ze dan en zelfs dat schiet de kinderen in het verkeerde keelgat. 'Mijn huis'. Hoe komt dat mens erbij? Er is niets van haar bij. Ja, die rottige spulletjes die ze destijds meegebracht heeft. Ze mag ze weer meenemen, als ze dan zelf ook maar verdwijnt. Dit laatste durven ze niet tegen vader te zeggen. Maar zonder dat ze zich duidelijk uitspreken weet Ko ook wel wat er in zijn kroost omgaat. Maar wat moet hij dan? Hein Velders voor het hoofd stoten? Die boer is er nog trots op ook dat hij Mie zover gekregen heeft dat ze bij hem introk. Maar als er nu al zulke rare praatjes de ronde doen, dan moet er toch vroeg of laat wat gebeuren. Met Mie onder één dak leven werkt de roddelpraatjes in de hand. Maar wat dan? Trouwen doet hij haar in geen geval. Het lijkt er af en toe wel op dat zij daarop aanstuurt. Als de kinderen uit de buurt zijn, draait ze verleidelijk met haar heupen en daarbij kijkt ze hem op zo'n rare gruisige manier aan. 'Vieze dingen in de bedstee', hoe komen ze erbij? In het kleine dorp is alles wat niet direct met de voortplanting te maken heeft, vies. Voor kinderen houdt seks iets onverklaarbaars in. Het is vies, maar toch iets met een zekere spanning. Het onbekende jaagt kinderen ook vaak vrees aan. Hoewel Mie niet de ideale figuur is geweest Geesje bij te staan bij haar eerste ongesteldheid, is hij toch blij dat er op dat moment een vrouw in huis was. Geesje was net veertien geworden toen het gebeurde. Het kind was er helemaal van ondersteboven en kwam pas weer wat tot zichzelf

toen Mie vertelde dat alle jonge meisjes dat op een gegeven moment meemaken en dat dat nu voortaan iedere maand zal komen. Mie heeft hem het verhaal 'n beetje lacherig verteld. Die nacht heeft hij weer veel aan Antje moeten denken en verdriet gehad om zijn dochtertje die op zulke momenten een moeder nodig heeft.

‘Moet ik nou alles ook nog aan tante Mie vertellen?’ verraadt Arjan zijn aanwezigheid.

Ko staat op. ‘Welnee, joh, ik praat vanavond wel met haar. Ga maar mee naar binnen; het eten zal wel klaarstaan.’

Opgelucht dreunt Arjan achter hem aan. Als-ie zijn vader toch niet had!

*

Als Mie die zondag in de kerk komt, wordt zij door de kerkgangers met meer dan gewone belangstelling bekeken. ‘Zie jij al wat?’ vragen de vrouwen elkaar, maar niemand ziet iets bijzonders aan Mie, die wel begrijpt waar die nieuwsgierige blikken vandaan komen. Haar oren zijn goed en met haar ogen is ook niks mis.

‘Als “de kwek” haar scheur opendoet, weet je wel hoe laat het is,’ heeft ze tegen Ko gezegd. ‘Maar,’ heeft ze eraan toegevoegd, ‘ik laat het niet op me zitten; ik zal eens bij Kee langsgaan en vragen hoe zij eigenlijk aan dat idiote praatje komt.’

‘Zou je dat nou wel doen, Mie? Is het al niet erg genoeg dat ze zo over ons kletsen. Laat dat malle wijf toch in haar sop gaarkoken. Ik denk dat je het alleen maar erger maakt.’

Ko ziet liever niet dat het vuurtje extra opgestookt wordt.

‘Wat jij denkt, laat me koud; ik wil m'n recht en ik zal die dikke tante eens flink op haar nummer zetten. Die “kwek” kletst naar dat ze verstand heeft.’

In de kerk loopt Mie met opgeheven hoofd. Ze heeft niets te verbergen. Als ze Kee van der Wal, ‘de kwek’, in het oog krijgt, kijkt ze haar vernietigend aan. Enkele dagen tevoren heeft ze zo'n ruzie met Kee gemaakt dat de burens kwamen kijken of er geen ongelukken gebeurden.

‘Als je het in je hersens haalt nog ooit van die lasterpraatjes over Ko en mij rond te strooien, sla ik je kop van je romp,’ heeft ze bij het weggaan Kee nog ‘toevertrouwd’.

Nu zitten alle vrouwen en mannen van het dorp in de kleine, maar

fraaie dorpskerk. Tijdens de consecratie liggen ze op hun knieën met de handen devoot gevouwen. In een rij gaan ze vervolgens naar de communiebank en ontvangen de hostie uit handen van pastoor Haastrecht. De handen houden zij onder het witte kleed dat over de communiebank gedrapeerd ligt. ‘Corpus Dómininóstri Jesu Christi custódiat ánimam tuam in vitam aeternam. Amen,’ zegt de pastoor als hij de hostie op de uitgestoken tongen legt. De mannen en vrouwen staan op en zoeken met gebogen hoofd en de handen voor de borst tegeneen hun plaatsen weer op. Eenmaal terug in de bank knielen zij neer en houden de handen voor het gezicht. Als Mie Warnaar en later Kee van der Wal langskomen, gaan de vingers even uiteen, want beide vrouwen vormden de afgelopen week het gesprek van de dag.

Pastoor Haastrecht, die de praatjes ook gehoord heeft, weet inmiddels dat het allemaal roddel is. In zijn preek trekt hij dan ook fel van leer. Zonder man en paard te noemen wijst hij de gemeente erop dat verdraagzaamheid en eerlijkheid deugden zijn die een echt kind van God dient te hebben. ‘Laten wij eerst kijken naar de balk in ons eigen oog en niet naar de splinter in die van ’n ander,’ houdt hij de gelovigen voor. ‘In een kleine gemeenschap als de onze moeten wij niet met modder naar elkaar gooien. Geen oog om oog, tand om tand. Leer iets voor elkaar over te hebben in plaats van mee te doen aan roddel.’

Als de boerinnen later op het plein voor de kerk staan te wachten op de kapwagens, die door de echtgenoten worden opgehaald, is er genoeg gespreksstof.

Het werkvolk rept zich te voet of op de fiets naar huis. Voor hen is een geriefelijke kapwagen niet weggelegd. Mie is te voet. De afstand tussen de kerk en het huisje van Ko Bolting is minder dan twee kilometer en dat is voor een dorpsvrouw geen afstand.

Thuis wordt er meestal nog wat nagepraat over de preek van de pastoor, maar deze keer wordt er nauwelijks iets gezegd. Er hangt een gespannen sfeer in huis. Dat is al ’n tijdje zo, eigenlijk al vanaf het moment waarop Mie in huis kwam. De laatste weken is het echter anders. Hoewel de praatjes nergens op gebaseerd zijn, gedraagt Mie zich toch anders tegenover Ko dan in de eerste tijd. Ko reageert niet op de uitdagende manier waarop Mie door het huis gaat.

De kinderen en vooral Geesje hebben ook in de gaten dat Mie ‘uitheinig’ doet. Pa laat niets merken en hopelijk zal hij nooit doen wat de roddels veronderstellen. Geesje is er niet gerust op. Stel je voor dat tante

Mie en pa zouden trouwen, dan is er geen weg meer terug; dan zal dat mens hier voor altijd blijven. Zij en ook Arjan hebben stille hoop dat ze vroeg of laat zal vertrekken. Van vader hebben ze echter wel begrepen dat de boer bemiddeld heeft bij de komst van tante Mie en dat ze ook geen eigen huis meer heeft. Vooral over dat laatste maken ze zich zorgen. Stel dat pa tante Mie zou wegsturen, waar zou ze dan naartoe moeten? Enfin, zolang hij maar niet met haar trouwt, komt er misschien nog wel een oplossing.

Als Geesje de kippen gaat voeren, loopt Ko even met haar mee naar buiten. 'Je trekt je toch van die roddels niets aan, Geesje?' vraagt hij haar.

Geesje schudt haar hoofd. 'Niet van de roddels, maar wel van het 'uiteinige' gedoe van tante Mie. Ze doet zo raar en kijkt jou ook zo vreemd aan. Het is net of ze graag zou hebben dat het helemaal geen roddels waren maar de waarheid.'

'Geesje toch, hoe durf je dat te denken!' Ko schrikt 'n beetje van de felheid waarmee de anders zo kalme Geesje de beschuldiging naar het hoofd van Mie geslingerd heeft. Zelf heeft hij ook wel in de gaten dat Mie probeert hem te verleiden. Ze weet dat hij, samen met haar onder één dak, kwetsbaar is. Helemaal ongelijk heeft ze niet, want hij is ook maar een man met zijn behoeften. Toch denkt geen haar op z'n hoofd eraan op de pogingen van Mie in te gaan. Hij zou het als een belediging tegenover Antje beschouwen en de kinderen zou hij niet meer recht in de ogen durven kijken, temeer daar hij de roddels fel ontkend heeft. Nee, aan zijn lijf voorlopig geen polonaise. Zelf kan hij aan de opdringerige Mie ook niet wennen. Ze is te koel voor de kinderen. Hij kan het niet direct een naam geven. Hoe opdringerig zij zich tegenover hem gedraagt, zo afstandelijk gedraagt ze zich tegenover de kinderen. Er zit geen greintje warmte in de manier waarop ze met de kinderen omgaat. Hij weet wel dat ze van huis uit weinig liefde en warmte meegekregen heeft, maar het feit ligt er nou eenmaal en een oplossing ligt niet voor de hand. Ze kan trouwens nergens heen en haar zomaar op straat zetten gaat niet. De boer zou nijdig worden en hem er misschien wel uit trappen. Hij hoort het de bullebak al zeggen: 'Krijg ik dat voor al mijn goeddoen?' Nee, ze zullen voorlopig met Mie moeten leren leven. Met 'n beetje geven en nemen lukt het misschien wel. Haar karakter veranderen lukt toch niet.

Geesje strooit 'n paar handen voer op het erf en jaagt de grote haan weg die de lekkerste korrels voor de snavel van de andere kippen wegpikt. 'Vreetzak,' scheldt ze, 'laat ook nog wat over voor de vrouwtjes.'

‘Zo, jij neemt het op voor het zwakke geslacht,’ lacht Ko. ‘Wel als het kippen zijn,’ reageert Geesje raadselachtig, maar Ko voelt wel aan wat ze bedoelt. Arjan is nog erg jong en stapt wat gemakkelijker over problemen heen, hoewel hij het een week eerder moeilijk had met de houding van Mie na de roddelpraat. Meer zorgen maakt hij zich om Geesje. Jammer dat het niet wat beter klikt tussen haar en Mie. Hij begrijpt best dat Geesje zich van haar plaats verdrongen voelt, maar ze moet nu toch ook de goede kanten ervan kunnen zien. Het huis is altijd op orde en Mie neemt zelf het zware werk voor haar rekening. Waar vindt hij iemand die alleen voor kost en inwoning werkt als een paard?

Maar Geesje denkt daar kennelijk anders over. ‘Je gaat toch niet met tante Mie trouwen, pa?’ vraagt ze plotseling.

‘Hoe kom je daar nou bij, kind? Heb ik iets gedaan waaruit je die conclusie trekt?’

‘Nee, dat niet, maar als jullie lang samen ongetrouwd in huis zijn, gaan de mensen misschien nog meer kletsen. Jetje van tante Gon zei het laatst nog.’

‘Wat zei Jetje dan?’

‘Jetje heeft haar moeder horen zeggen dat het geen pas geeft als ’n man en ’n vrouw ongetrouwd samen onder één dak leven. “Als je dat doet, dan vraag je om roddels”, was haar mening.’

‘Wil jij dan dat wij gaan trouwen?’

Geesje verschiet van kleur en zegt fel: ‘In godsnaam niet, pa!’ En dan smekend: ‘Je doet het toch niet, hè?’

‘Nee kind, maak je maar geen zorgen, daarvoor heb ik te veel van je moeder gehouden. Al zou ik willen, ik zou het niet kunnen. Ik doe niks buiten jou en Arjan om. Zonder jullie toestemming doe ik niks. Nou tevreden?’

Geesje pakt vaders hand, drukt die tegen haar wang en geeft er een zoenkje op. ‘Dank je, pa,’ fluistert ze.

Ko slaat zijn arm om haar heen en samen lopen ze naar binnen.

Hoofdstuk 2

Dikke ijsbloemen staan op de ruiten. Arjan moet hard blazen om een kijkgaatje te maken; hij wil zien of er sneeuw ligt. Teleurgesteld keert hij terug in de kamer. ‘Weer geen sneeuw,’ moppert hij.

‘Gelukkig niet,’ concludeert Mie tevreden, ‘je hebt niks dan ongemak

HENNY THIJSSING-BOER

Hoeve Marloes

Hoofdstuk 1

Niemand die over dit verlaten zandweggetje zou lopen, zou haar hier ontdekken, dacht Marloes Eleveld, terwijl ze zich behaaglijk uitstreckte in het gras onder aan de walkant van de sloot. Haar lange, bruine benen stak ze recht vooruit, zodat haar voeten bijna het heldere water raakten. Ze vond het zalig om na een lange dag van hard werken de stilte op te zoeken en haar gedachten de vrije loop te laten.

Het was een drukke dag geweest, maar ze hadden het laatste hooi toch maar mooi op tijd binnengekrepen, dacht ze voldaan. Vader had de hele dag met een zorgelijk gezicht naar de lucht gekeken, omdat er volgens hem onweer op komst was. Maar tegen de avond was de lucht weer helemaal opgeklaard, en nu was het, hoewel al na achten, nog warm en de hemel stralend blauw. Het zag ernaar uit, dat het weer ook morgen weer mooi zou zijn. Ze zou dan met het volk naar boer Bruinsma gaan.

De hooitijd was de gezelligste tijd van het jaar, vond Marloes. Iedereen stond dan voor iedereen klaar. Waar het 't drukste was, werd met man en macht de helpende hand gereikt, nu eens bij deze boer, dan weer bij gene. En als tegenprestatie bood zo'n boer dan later zijn volk aan als ergens anders hulp verlangd werd. Zo had boer Bruinsma nu al dagen achtereen zijn mensen naar hen, de Elevelds, gestuurd. Maar morgen zouden ze met z'n allen naar Bruinsma's land trekken, en als het weer nog een paar dagen zo fraai bleef, zou ook hij zijn hooi op tijd binnen hebben. Vader had vanavond aan tafel gezegd, dat ze morgen niet mee hoefde te gaan, omdat Jan en Evert Bruinsma er ook zouden zijn. Er was dus volk genoeg, meende vader. Zij, Marloes, moest moeder maar eens een dagje bijspringen.

Ze had er niets op gezegd, maar ze was vastbesloten wel mee te gaan. Stel je voor: juist nu het extra gezellig beloofde te worden, zou zij thuis moeten blijven. Geen sprake van! Ze had het al spijtig genoeg gevonden, dat Jan en Evert niet waren meegekomen, toen haar vader aan de beurt was om het hooi binnen te krijgen, hoewel ze best had begrepen dat er op 'De Wijde Blik' ook volk bij de hand moest blijven. Toch moest het raar lopen als zij morgen niet meeging. Ze zou Jan wel weten te bepraten, dat hij zijn trekker aan haar afstond, zodat zij samen met Evert, de jongste van de twee zonen Bruinsma, fijn af en aan kon rijden om het hooi naar de hoeve te brengen. Jan was een doodgoeie knul, die haar dit genoeg vast wel zou gunnen. Hij kon dan zelf toezicht houden op het hooivolk.

Evert en zij hadden vroeger samen de dorpschool bezocht, zoals ze

later ook samen met de bus naar Groningen waren gegaan, toen ze er beiden op de hbs zaten. Nu waren ze allebei kortgeleden eenentwintig geworden.

Je kon met Evert alles doen wat plezierig was. Je kon uitgelaten met hem lachen, maar ook lange, ernstige gesprekken met hem voeren. Soms vertelden ze elkaar ongezoeten de waarheid, en gingen dan echter even later toch als goede vrienden uit elkaar. Het meest kibbelden ze samen over het boerenbedrijf, hun beider stokpaardje. Elk van hen was er steevast van overtuigd, dat het eigen koren er florissanter bijstond dan dat van de ander.

‘Jij had eigenlijk een jongen moeten zijn, Marloes,’ had Evert eens gezegd. ‘Je zou een uitstekende boer zijn geworden.’

‘Je lijkt mijn vader wel,’ had ze lachend geantwoord. ‘Die zou er heel wat voor over hebben gehad, als ik inderdaad een jongen was geweest!’

‘Ik ben anders veel te blij dat je een meisje bent. Nu heb ik tenminste kans dat je me nog eens ooit je jawoord zult geven, als ik je voor de zoveelste keer vraag mijn vrouw te worden.’

Ze zuchtte, nu ze aan die woorden van Evert teruggedacht. Hoe vaak had hij haar al niet gevraagd. Vroeger op de lagere school al. ‘Ik trouw later met Marloes Eleveld,’ had hij toen openlijk gezegd. En later op de hbs, tijdens een feestavondje van hun klas, had hij haar gesmeekt: ‘Toe, Marloes, laat me je een kusje mogen geven. Wil je mijn meisje worden?’ Maar onveranderlijk had ze nee gezegd, wat hem de laatste keer teleurgesteld had doen vragen: ‘Of wacht je soms op Geert van der Plas? Ik weet best dat die ook stapel op je is.’ Ze had hem daarop een beetje gepikeerd aangekeken en toen geantwoord: ‘Ik wacht op niemand, Evert. Niet op Geert en niet op jou. We zijn vrienden samen, en zo wil ik het houden.’

Vader zou anders maar wat in zijn sas zijn geweest, bedacht ze, als ze thuis was gekomen met de mededeling dat ze verkering had met Evert Bruinsma. Het was een van zijn liefste wensen, en ook Everts vader zou er erg mee ingenomen zijn, als het waar was. Maar ze hield niet van Evert, tenminste niet op de manier die hij wilde, en evenmin van Geert van der Plas. Ze snapte trouwens niet waar die twee zich nu al druk om maakten. Ze was nog jong, zo heerlijk jong, en ze had dus nog alle tijd van de wereld om zich aan iemand te binden. ‘Vrijheid, blijheid’ was haar devies.

Plotseling hoorde ze iemand vrolijk fluitend naderbij komen. Ze richtte zich op om over de walkant te kunnen kijken en zag toen Thomas Wildeboer naderen.

Thomas Wildeboer – dat was waar ook; die was weer vrij. Vanmorgen op het land had ze gezien hoe een groepje mannen de hoofden bij elkaar stak en ze had een van hen horen fluisteren: ‘Zeg, weten jullie dat die Thomas Wildeboer weer op vrije voeten is, je weet wel: de zoon van moeder Gezien?’

‘Ik snap niet dat ze zo’n vent niet voorgoed achter slot en grendel zetten,’ had een van de mannen smalend opgemerkt. ‘Die deugt toch nergens voor.’

Zonder dat ze kon verklaren waarom, had ze het voor Thomas opgenomen. ‘Als hij nu vrij is, zal hij zijn gerechte straf wel hebben gehad, zou ik zo denken,’ had ze de mannen toegebeten. ‘Twee jaar is tenslotte niet niks, zeker niet voor zo’n flierefluitier als Thomas. En hoe weten jullie, of hij geen spijt heeft van wat hij heeft misdaan? En of hij God niet om vergeving heeft gevraagd?’

Ze hadden enkel wat dom gegrinnikt en een had er nog gezegd: ‘Thomas Wildeboer? Laat me niet lachen. Thomas Wildeboer en God, dat is hetzelfde als vorst in midzomer.’

Marloes rolde zich op haar buik en met het hoofd rustend op de onder haar kin gekruiste armen keek ze naar de naderende vrijbuitier. Wat moest die blij zijn, weer vrij en wel in de open natuur van het Groninger land te kunnen rondlopen, overdacht ze. Hij was al vlak bij haar. Ze zag dat zijn ruige, verweerde kop, die anders altijd rood en bruin was, nu vaalbleek zag.

Ze lag zo diep onder aan de walkant van de sloot, dat hij haar zonder haar op te merken voorbij zou zijn gelopen, als ze niet opeens spontaan had geroepen: ‘Ha, die Thomas!’

Verrast keek hij in haar richting en zei toen blij: ‘Als dat Marloes Eleveld niet is!’

‘Dag, Thomas. Hoe is ’t ermee?’

‘Wat zal ik zeggen, Marloes? Ik ben nog niet zo mooi bruin als jij, maar dat komt wel weer, hoop ik.’

‘Toe, kom even gezellig bij me zitten,’ nodigde ze hem met een vriendelijk handgebaar uit. En nadat hij gezeten was, voegde ze eraan toe: ‘Ik zat net te bedenken, wat het wel voor je betekenen moest om weer zo vrij als een vogeltje te zijn.’

Hij keek even verlegen van haar weg, daarna zei hij: ‘Heel wat, Marloes. Heel wat... Dat zal geen mens vatten.’

‘Vond je het zo erg in de gevangenis, Thomas?’ vroeg ze hem zachtjes.

Hij nam haar vorsend van top tot teen op. En toen zijn ogen op haar

gezicht bleven rusten, zei hij: 'Jij bent in die paar jaar niks veranderd. Nog altijd even openhartig als vroeger op school, merk ik. Recht op de man af.'

'Als je er liever niet over praat... Ik bedoelde er niets mee, Thomas. Ik vroeg het zomaar, uit belangstelling.'

'Dat weet ik ook wel, meidje. Maar ik schrik een beetje van die openheid van jou. Dat je me groet en hier doodgemoedereerd met me zit te kletsen – jij, Marloes, dochter van de grote boer Eleveld. Zie je, dat verwacht een schooier als ik niet.'

'Kom nou, doe niet zo flauw alsjeblijft,' zei ze half lachend, half misprijzend. 'Wil je dan dat ik in een boog om je heen loop?'

'Dat doen de anderen ook – dus waarom jij niet?'

Ze hoorde hoe bitter zijn stem klonk. 'Doen ze dat echt, Thomas?' vroeg ze ontdaan.

'Och, niet allemaal. Niet mijn eigen volk. Dat vergeeft en vergeet wel. Maar de lui uit jouw milieu, de boerenzoons en -dochters. Die gedragen zich, alsof ze een stuk vuil zien als ze me tegenkomen. Maar 't doet me niks, hoor. Ik trek me er niks van aan,' liet hij er gemaakt vrolijk op volgen.

'Wat naar voor je... ' Ze had nog meer willen zeggen, maar ze wist zo gauw niet wat.

'Waarom? Standverschil moet er nou eenmaal zijn, Marloes. Vroeger op de lagere school, ja, toen waren we allemaal vrienden van mekaar. Maar daarna kwam de afstand. Jullie gingen doorleren, wij moesten werken, en van toen af was het gedaan met de vriendschap.'

'Nou, zo heb ik het anders nooit gezien,' merkte Marloes kattig op.

'Toch is 't zo, meidje. Met dit verschil misschien dan, dat jij vriendelijk blééf. Zelfs nou nog, nadat ik heb gezeten, groet je me en maak je een kletspraatje met me. Dat doet me natuurlijk goed, maar voor het overige ben je net als de rest – geloof me.'

'Wel, je wordt bedankt. Al snap ik niet wat je precies bedoelt, Thomas Wildeboer.'

'O nee?' Hij bracht zijn hoofd vlak bij het hare en fluisterde geheimzinnig: 'Dan zal ik 't je eens haarfijn uitleggen. Je doet nu wel zo lief, en misschien meen je het ook nog wel, maar als ik, Thomas Wildeboer, de zoon van moeder Gezien, je nou eens zou vragen of je een avondje met me uitging, dan weet ik vooruit dat je antwoord nee zou zijn. Want dat zou immers te ver gaan, waar of niet? En daar, Marloes Eleveld, dáár zit 't hem nu juist.'

Er verschenen opeens ondeugende pretlichtjes in haar ogen. 'Neem

me niet kwalijk,' zei ze, zich van de domme houdend, 'ik begrijp je blijkbaar weer niet. Waarom zou dat te ver gaan? Als jij je eens fatsoenlijk waste en die baardstoppels van je kin schoor, zou je best een leuke vent zijn. En wie weet...'

Hij haakte er meteen op in. 'Oké, afgesproken. Morgenochtend scheer ik me, laat de hele dag de zon op mijn kop schijnen, zodat mijn bleke waskaarsengezicht je niet voortdurend ergens aan zal doen herinneren, en dan sta ik morgenavond hier op dezelfde tijd op jou te wachten. Maar ik kan je nu al zeggen, dat je er niet zult zijn, Marloes. En dat neem ik je dan niet eens kwalijk.' Hij stond op, klopte het stof van zijn zitvlak en liep toen met een vrolijke groet en een brede armzwaai de weg op, in de richting van het dorp. Verbaasd keek Marloes hem na. Wat een merkwaardige vogel was die Thomas Wildeboer toch. Niettemin mocht ze hem graag. Dat was vroeger op school al zo geweest, dat was nu nog zo.

Ze had eigenlijk altijd een beetje medelijden met hem gehad, dacht ze, toen ze even later zelf ook overeind kwam en terugliep naar de hoeve van haar ouders. Als kleine jongen werd hij dikwijls geplaagd, omdat hij de zoon was van moeder Gezien, die in het dorp berucht was om haar smerige, onverzorgde uiterlijk. 'Moeder Gezien stinkt als 'n zwien!' joelden de kinderen haar vaak na, als ze met haar omvangrijke lichaam door de dorpsstraten schommelde.

Op een keer, toen ze hem weer zo sarden met zijn vuile moeke, was ze als een furie voor hem in de bres gesprongen. 'Kijk naar je eigen moeke, rotblaag!' had ze driftig uitgeroepen. 'Of mankeert er aan haar soms niks?' En hoewel Thomas best in staat was zijn eigen boontjes te doppen, was hij haar dankbaar geweest voor haar hulp, ook al had hij dat met geen woorden laten blijken. En toen ze hem twee jaar geleden oppakten, omdat hij met een dronken kop bijna iemand vermoord had, had ze vreselijk met hem te doen gehad, omdat ze begreep wat het voor hem moest betekenen zijn vrijheid te verliezen. Vaak had ze in de tijd dat hij gevangenzat zomaar ineens aan hem moeten denken. Hoe zou hij het ginds in zijn cel maken?, had ze zich dan afgevraagd. Zouden ze hem daar af en toe een beetje van de zon laten genieten? Of kwam er helemaal geen zon op de binnenplaats van het gevang, als hij daar gelucht werd? En wat waren het voor mannen met wie hij zijn straf uitzat? Veel goeds zou hij van hen wel niet leren, al waren het eigenlijk allemaal even grote zielenpoten. Een mens kwam immers maar niet zo tot kwaad...

Ze had daarnet best gevoeld dat hij dacht, dat zij met dezelfde minachting op hem neerkeek als iedereen, en dat haar vriendelijkheid maar schijn was. Welnu, ze zou hem bewijzen dat het haar geen zier kon sche-

len, dat hij de zoon was van moeder Gezien. Evenmin als dat hij in de cel had gezeten. Morgenavond, klokslag acht uur, zou ze bij de sloot op hem staan wachten, want ze zou ervoor zorgen dat ze er eerder was dan hij. Ja, ze zou hem opwachten – niet alleen omdat ze vond dat hij niet door iedereen in de steek mocht worden gelaten, maar ook omdat ze hem aardig vond. ‘Ik beloof je dat ik er morgen zal zijn, Thomas Wildeboer,’ zei ze vastbesloten voor zich heen. ‘Jij schijnt Marloes Eleveld nog steeds niet te kennen. Stand, poeh! Het kan wel zijn, maar ik ben mijn vader niet.’

Op de deel van de boerderij liep ze haar vader tegen het lijf. ‘Dag vader,’ groette ze blij. ‘Is moeder binnen?’

Boer Eleveld knikte afwezig. ‘Ik neem aan van wel,’ mompelde hij.

Toen ze zag dat hij druk bezig was, zei ze, onderwijl doorlopend naar het achterhuis: ‘O ja, vader, ik ga morgen wel mee, hoor. Jan Bruinsma helpt met het hooien en dan zou er een trekker onbemand blijven, niet-waar?’ (Ze gokte er bij voorbaat op dat Jan haar inderdaad de trekker wilde afstaan.)

Ze hoorde haar vader iets terugzeggen, maar ze kon niet meer verstaan wat, want ze had de deel deur al bijna helemaal achter zich dichtgetrokken.

‘Zo kind,’ zei Geertje Eleveld, toen ze haar dochter de kamer zag binnenkomen. ‘Waar ben je naartoe geweest?’

‘O, even een ommetje gemaakt door de velden,’ antwoordde Marloes luchtig, terwijl ze zich op een stoel liet neerploffen. ‘Vader vertelde me, dat jij morgen niet mee hoeft naar de Bruinsma’s,’ zei Geertje zonder van haar borduurwerkje op te zien. ‘Dat komt mooi uit, want dan kun je prachtig Tonie helpen met de boneninmaak.’

‘Dat is intussen alweer veranderd,’ haastte Marloes zich te zeggen. ‘Jan Bruinsma kan niet op de trekker, dus dan moet ik wel. Vader weet er al van.’

Bonen inmaken – brr, verschrikkelijk, dacht ze, toen ze haar moeder berustend hoorde zeggen: ‘Nou ja, dan moet ik Tonie zelf maar helpen.’

Er viel een lange stilte, waarin alleen het regelmatige getik van de pendule op de marmeren schoorsteenmantel te horen was, en soms het geluid van een blaffende waakhond in de verte. Dit uur van de avond, als de schemering begon in te vallen, vond Marloes altijd de meest weemoedige tijd van de dag. Dan kwam er zo’n vreemd droef gevoel over je, maar ook een – hoe moest ze het noemen? – onbestemd soort hunkering.

Plotseling sprong ze op. ‘Ik ga maar naar bed, moeder. Morgen is het

weer vroeg dag,' Hartelijk kuste ze haar moeder op beide wangen. 'Nacht, mamske.'

'Goenacht, kindje.'

Zonder zich meteen uit te kleden ging ze languit op haar bed liggen, de armen gevouwen onder haar hoofd. Eigenlijk had ze nog helemaal geen slaap. Ze was echter bang geweest dat haar vader, als hij straks binnenkwam, alsnog zou zeggen dat ze morgen thuis moest blijven. Nu hij haar niet meer zou zien, hoopte ze dat hij het vergeten zou. Achter grote inmaakvaten vol bonen te moeten zitten, of mee te kunnen naar het hooiland – het was me nogal even een verschil! En morgenavond ging ze uit met Thomas Wildeboer. Dát moesten ze hier thuis eens weten. Vader zou me aan de stoel vastbinden, bedacht ze glimlachend, en moeder zou angstig naar haar hart grijpen. Háár Marloes, op stap met zo'n ruwe stroper en halve moordenaar! Dat God het verhoede... Voor ze in slaap viel, bad ze op haar knieën: 'Heer, vergeef Thomas en behoed hem voor verder kwaad. En maakt U hem alstublieft een beetje gelukkig.'

Toen de volgende ochtend boer Eleveld achter de grote schuur zijn arbeiders opdroeg wat zij die dag moesten doen, zag hij nog juist hoe Marloes de tractor, met een lege wagen erachter, het erf af reed. 'Wel verdraaid, daar gaat ze me toch!' mompelde hij binnensmonds. 'Zo'n dekselse meid.' En toen hij een paar uur later bij Bruinsma eens een kijkje ging nemen, zag hij hoe Evert en Marloes de eerste volle wagen al binnenbrachten.

Ondanks de hoog opgetaste wagens met hooi achter de trekker rondde ze behendig de bochten van de oprijlaan en hield even later keurig voor de deuren van de hooischaar halt.

Op een afstandje keek hij toe, hoe vlot en zwierig ze van de trekker sprong en met de handigheid van een volleerde arbeider samen met Evert de wagen begon los te koppelen.

'Leuk span, hè?' klonk plotseling naast Hendrik Eleveld de zware stem van Berend Bruinsma.

Marloes' vader knikte goedkeurend. 'Zeg dat wel, Bruinsma. Een héél leuk span.' Beiden keken glimlachend toe, hoe na enige tijd Evert Marloes weer op de trekker hielp en haar iets nariep wat haar een schaterlach ontlokte. Ook Evert zette zijn tractor nu weer in beweging en achter elkaar, Marloes voorop, reden ze het erf af, terug naar het hooiland, waar intussen alweer andere wagens vol zouden staan om te worden binnengehaald. In het voorbijgaan zwaaiden ze naar de beide vaders: Evert kort en mannelijk met één vinger aan zijn pet, Marloes uitbundig. Haar rode

mond was een en al lach, zodat een rij helder witte tanden zichtbaar werd.

‘t Zijn me er twee,’ zei Berend Bruinsma met iets van zorgelijkheid in zijn stem. ‘Lachen en pret maken, dat kunnen ze. Maar ik zal de Heer loven en danken, als het zover is dat ze over trouwen beginnen te praten.’

‘Anders ik wel,’ beaamde Hendrik uit de grond van zijn hart. Hij, boer Eleveld, had enkel een dochter, Marloes, en geen zoon die straks automatisch de hoeve zou overnemen. En het was toch zo, dat het met een dochter altijd maar afwachten was met wie ze kwam aanzetten. Je kon alleen maar hopen dat het een boerenzoon zou zijn. Berend had weliswaar twee zoons, maar slechts een van hen – en dat was volgens traditie de oudste – kon het heft in handen nemen op ‘De Wijde Blik’. En die ene was dus Jan.

Als Marloes nu met Evert ging trouwen, konden die twee mettertijd op zijn boerderij. Het zou een pracht van een oplossing zijn. Op die manier waren alle drie de kinderen goed op hun plaats. De hoeves waren verzekerd van hun voortbestaan binnen de eigen families en het geld bleef waar het was.

Hoe dikwijls hadden de beide vaders het al niet zo met elkaar bediseld? Maar noch Evert, noch Marloes scheen bereid te zijn aan dat plan mee te werken.

Eens was Hendrik er voorzichtig tegenover Marloes over begonnen en had hij haar gepolst, wat haar gevoelens voor Evert waren. ‘Ik trouwen met Evert?’ had ze verbaasd gevraagd. ‘Hoe komt u erbij? Het zou net zijn of ik met mijn eigen broer trouwde. Ik mag hem erg graag, maar dat is nog lang geen liefde, vader.’

Dat kon Berend Bruinsma maar beter niet weten. Stel je voor dat Evert tegen een ander aan liep. Er waren meer meisjes als Marloes. Meisjes die ook een kapitale hoeve achter zich hadden staan. Dan was Berend wel uit de brand, maar voor hem, Hendrik Eleveld, zou het nog altijd afwachten blijven. Nee, hij moest zien Marloes die malle ideeën uit haar hoofd te praten. Liefde, het mocht wat! Daar kocht je immers niks voor. Hadden Geertje en hij vroeger ooit over liefde gesproken? Hun ouders hadden gevonden dat ze goed bij elkaar pasten. En dat wás ook zo – ze konden het best samen vinden. Nou, wat wou je dan nog meer? Dan was het toch goed zo. Liefde was een woord dat alleen thuishoorde in vrouwenboeken, maar in het werkelijke leven waren geld en het voortbestaan van je hoeve veel belangrijker. En zo was dát.

‘Kom vanavond eens met je vrouw en Marloes een poosje bij ons buurten,’ onderbrak Berend Bruinsma zijn gepeins. ‘Misschien lukt het

ons dan de jongelui wat dichter tot mekaar te brengen.’ Een ogenblik keken de twee mannen elkaar onderzoekend aan. Toen knikte Hendrik begrijpend en zei: ‘We zullen ze samen een ommetje laten maken. Als we zeggen, dat ze alvast maar eens een kijkje bij het volgende stuk hooiland moesten gaan nemen, hoeven ze geen argwaan te hebben.’

Lachend keek Berend boer Eleveld aan. ‘Da’s een idee,’ zei hij. ‘Het hooi is ’s avonds nog warm van de zon en lokkend.’

Na zijn gesprek met Hendrik Eleveld ging Berend nog even een kijkje op het hooiland nemen, waar het bij zijn aankomst juist koffietijd was. In een wijde kring zaten de mannen om Martje, de eerste meid van Bruinsma. Met een grote emaillen ketel liep ze rond om hun kroezen te vullen met het lauwe, bruine vocht. ‘Bah, het is bijna helemaal koud,’ liet Marloes zich ontvallen, toen ze de eerste slok had genomen.

Een van de mannen boog zich naar haar toe en mompelde zacht: ‘Dan hoef je niet te blazen en gaat er geen tijd verloren.’ Marloes begreep wat hij bedoelde. Stom ook van me, dacht ze. Had ik mijn mond maar gehouden. Ze wist het immers best. Thuis was het net zo. Ook bij hen kregen de meiden opdracht de koffie al minstens een halfuur voor schafttijd klaar te zetten. Als ze er dan mee naar het land gingen, konden de mannen het vocht zo naar binnen gieten. Op die manier ging er weinig tijd verloren, want tijd was geld. Marloes kon zich over dat soort opvattingen vreselijk opwinden. Als zij het later op de hoeve voor het zeggen mocht krijgen, zou ze het volk juist gezellig een uurtje rust gunnen. Dan ging het daarna des te harder weer aan de slag. Maar vader wilde er nooit van horen, hoe vaak ze er ook al over begonnen was. ‘Jij kletst als een kip zonder kop,’ was gewoonlijk zijn enige commentaar.

Trouwens, er waren meer dingen die haar soms ergerden. Zoals vanmorgen nog, toen ze had gezien dat vader de oude Wiesmuller met het hooivolk naar het land had gestuurd. Moet dat nou? had ze opstandig gedacht. Is dat per se nodig?

Haar ogen zochten de kring mannen af en toen ze de oude baas vonden, een beetje achteraf gezeten, vroeg ze zich af, hoe oud hij nu al wel mocht zijn.

Toch al achter in de zestig, als hij al niet in de zeventig was. Hij liep altijd met een gebogen rug en stramme benen. Geen wonder als je in je leven zoveel werk had verzet als hij.

Had vader zo’n kereltje nou niet bij de boerderij kunnen laten? Er waren daar immers klusjes genoeg die ook gedaan moesten worden en die voor zo’n oude stumperd niet te zwaar waren. Zoals zo vaak dacht

ze ook nu: vader vergeet gewoon dat mensen een hart hebben en geen motortje dat je kunt gebruiken tot het oud en versleten is. Geld en macht, dat waren de enige dingen waarvoor haar vader scheen te leven. En wie die macht trotseerde, deed er het beste aan zo gauw mogelijk zijn biezen te pakken en op te hoepelen. Maar Wiesmuller, en met hem nog verscheidene anderen, keken wel uit om bij boer Eleveld weg te gaan. Want wie bij Hendrik Eleveld wegliep, kwam ergens anders niet meer aan de slag. Daar zorgde zijn oude baas wel voor... Vader was zich van zijn macht en aanzien maar al te zeer bewust, en als hij het nodig achtte, maakte hij er behoorlijk gebruik van, zonder zich erom te bekommeren wie er de dupe van werd en in welke mate. Nee, nooit, nooit van haar leven hoopte Marloes zo te worden als hij.

‘Hee, wat is ons Marloesje stil vandaag,’ drong vaag de stem van Bruinsma tot haar door.

Verschrikt keek ze op en zag hoe door zijn woorden ieders ogen op haar gericht waren. ‘Ik... ik zat een beetje te dromen,’ hakkelde ze verlegen.

‘En wie was de prins in je dromen, Jan of Evert?’ grapte een van de mannen. Gelukkig schoot Evert haar te hulp. ‘Laat ze maar kletsen, Marloes,’ zei hij. ‘Ze zijn natuurlijk jaloers dat zij het zelf niet zijn. Maar kom, we gaan weer eens een vrachtje hooi afvoeren.’ Meteen sprong hij op, pakte Marloes bij een hand en trok haar overeind.

‘Hela, onderweg niet vrijen, hoor,’ werd door iemand geroepen toen ze wegreden. Het lokte een daverend gelach van de anderen uit.

‘Snap jij dat nu,’ zei ze enigszins geprikkeld, terwijl ze de trekker beklom, ‘dat ze om zulke onnozele woorden zo kunnen lachen?’

‘Och, laat ze hun lol,’ antwoordde Evert vergoelijkend. ‘Het is zowat het enige wat ze in het leven hebben.’ En voordat hij naar de andere trekker liep, voegde hij er op ernstige toon aan toe: ‘Ik weet anders zo net nog niet, of een klein vrijpartijtje met jou wel zo... zo onnozel zou zijn.’

‘Ach jij,’ antwoordde ze snibbig, ‘je bent al geen haar beter. Mannen...’

Toen ze die avond de laatste wagens van de tractors koppelden, zei Evert: ‘Nou, tot straks dan, hè?’

‘Tot straks? Wat bedoel je?’ vroeg ze.

‘Heeft je vader het je dan niet verteld? Jullie komen vanavond bij ons buurten.’

Onthutst staarde ze hem een ogenblik aan. ‘Nee, ik weet van niets. Ik kom trouwens ook niet mee. Ik moet vanavond ergens anders heen.’

‘O,’ zei Evert, zichtbaar teleurgesteld. ‘Dus Geert van der Plas heeft het toch van me gewonnen?’

‘Praat geen onzin. Helemaal niet. Ik ga niet naar Geert. En als je me niet gelooft, kom je me maar achterna. Dan zul je zien dat ik niet naar Geert ga.’

‘Waar dan wel heen?’

‘Dat gaat je niets aan,’ zei ze met een geforceerd lachje. ‘Daag, tot morgen.’

Ze was al een paar meter van hem vandaan gelopen, toen ze zich omdraaide en naar hem terugliep. ‘Zeg, je weet vanavond van niks, hoor. Als vader vraagt waar ik zit, doe je maar net of je neus bloedt. We hebben het er niet over gehad.’

‘Nou, ik weet toch ook van niks,’ antwoordde Evert verongelijkt. ‘Je praat in raadsels.’

‘Dat is misschien ook maar het beste,’ zei ze. Maar meteen had ze spijt van die woorden. Ze had dit niet moeten zeggen; dat had Evert immers niet aan haar verdiend. Ze wipte op haar tenen, gaf hem een vluchtige kus op zijn wang en liet hem toen verbouwereerd achter.

Wat vervelend was dat nu weer, dacht ze op haar weg naar huis. Dat ze vanavond naar de Bruinsma’s moesten. Maar ze was vastbesloten niet met haar ouders mee te gaan. Als ze dat deed, zou Thomas er een bewijs in zien, dat ze inderdaad niet beter was dan de rest. En misschien ging hij dan uit woede wel naar de kroeg. Het beste wat ze straks kon doen, overdacht ze, was zien dat ze zo vlug mogelijk wegwam. Als vader zich aan het omkleden was, zou ze er stiekem tussenuit knijpen en net doen alsof ze niet wist dat zij ook bij de Bruinsma’s was uitgenodigd.

Maar toen enige tijd later vader aan tafel zei: ‘We gaan straks met z’n drieën een poosje naar “De Wijde Blik”, er een pijp volpraten,’ begreep ze dat ze met het leugentje van ‘niet uitgenodigd te zijn’ achteraf niet kon aankomen. In de keuken vroeg ze direct na het eten aan de meid: ‘Vind je het erg, Tonie, als ik je voor een keertje niet met de vaat help?’

‘O nee, hoor,’ zei Tonie goedig. ‘Jullie moeten weg, hè? De boerin heeft het me al verteld.’

Marloes knikte en liet haar verder maar zo wijs. Ze moest nu opschieten. Vader en moeder waren zich boven al aan het omkleden. Ze wist dat ze vroeg zouden gaan, om ook weer vroeg naar huis te kunnen. In de hooitijd had je je slaap immers dubbel zo hard nodig.

In haar kamertje verwisselde ze haar overall voor een fleurig, luchtig jurkje. Zo, nu nog snel even een borstel door het haar en klaar was ze.

Zo precies kwam het er vanavond niet op aan, want Thomas zou er ook vast niet als een heer uitzien.

Voorzichtig opende ze de deur van haar slaapkamer en gluurde over de overloop naar de kamerdeur van haar ouders. Die was nog dicht en uit het stemmengemompel erachter leیده ze af, dat ze beiden nog druk bezig waren. Wel, dit was haar kans. Behoedzaam, haar schoenen in de hand, sloop ze de trap af. In de gang, toen ze gebukt stond om haar schoenen aan te trekken, botste Tonie met een dienblad vol schoon vaatgerei bijna in volle vaart tegen haar op.

‘Gunst, wat zit je hier ook midden in de gang,’ mopperde de meid. ‘Ik had zowat mijn nek over je gebroken.’

Marloes moest zich inhouden om het niet uit te proesten van het lachen. ‘Stt, stil toch,’ beduidde ze Tonie zachtjes. ‘En je weet van niks, hoor. Je hebt me vanavond na het eten niet meer gezien.’

Tonie knikte begrijpend. ‘O, zit dat zo. Heeft Marloes een afspraakje? Nou, ik zwijg als het graf. Wat dacht je? Ik ben ook jong geweest.’

Even later haastte Marloes zich over het erf en de paden tussen de velden naar het plekje waar ze met Thomas had afgesproken. Ze zag dat hij er nog niet was, maar het was tenslotte ook nog vroeg. Hij hoefde overigens niet te weten, dat ze voor hem uit huis was gevlucht.

Vader zou nu wel lopen tieren, dacht ze, terwijl ze in het hoge gras ging zitten. Ze hoorde hem al tekeergaan: ‘Die dekselse meid! Is ze nou helemaal!’

Het liet haar koud. Morgen zou ze doodleuk zeggen, dat ze zich niet verplicht had gevoeld om mee te gaan. Dat ze veel meer zin had gehad om een eindje te gaan wandelen. Maar ja natuurlijk, als ze had geweten dat ze inderdaad had behoren mee te gaan, zou ze dat vast en zeker ook gedaan hebben.

‘Zeg, ben jij even vroeg,’ hoorde ze plotseling op korte afstand van haar vandaan de stem van Thomas Wildeboer.

‘Jij ook. Ik had je nog lang niet verwacht.’

‘Ik ben hier anders al vanaf een uur of zes. Ik zat een eind verderop en heb je wel zien aankomen.’

‘Zo, mooi is dat,’ zei ze lachend. ‘Laat je me eerst een poosje in mijn eentje zitten. Zat je me soms te bespieden?’

‘Dat heb ik de hele dag al gedaan,’ bekende hij eerlijk.

‘Echt waar? Ik heb je toch nergens gezien.’

‘Dat zal best. Ik had me in een droge sloot verstopt, vlak bij het hooiland van Bruinsma. Je had het wel druk, hè, samen met die Evert?’

Ze knikte. ‘In de hooitijd is het altijd razend druk.’ Even zweeg ze en

zat ze peinzend voor zich uit te staren; daarna vroeg ze verwonderd: ‘Verveelt je dat nu niet, zo de hele dag niks te lopen doen?’ Hij plukte een paardenbloem, stak die in haar haar en kwam naast haar zitten.

‘Ik heb me vandaag anders net zo over jullie verbaasd,’ zei hij. ‘Er is maar één ding waar jullie oog voor schijnen te hebben, en dat is werken. Werk is voor jullie belangrijker dan al het moois in de natuur.’

‘Ieder mens moet nu eenmaal werken, wil hij in zijn levensonderhoud voorzien. Het mooie in de natuur zien we wel als we klaar zijn.’

‘O, Marloes Eleveld, de rijke boerendochter, wil me de les lezen. Is het dat wat je ermee zeggen wou? Dat ik ook moet gaan werken? Nou, je gaat je gang maar, als je dat nodig vindt. Het gekke is, dat ik het van jou nog verdragen kan ook. Maar ik doe toch waar ik plezier in heb – en dat is toevallig niet me kapot werken, zoals jullie.’

‘Nee, jij stroopt liever en...’

‘Toe, zeg het maar. Schaam je maar niet. Ik stroop en steel en sla iemand zijn hersens in, als ik het niet met hem eens ben. Dat wou je immers zeggen, nietwaar?’

Marloes voelde dat ze een rode kleur kreeg. Had ze dat werkelijk willen zeggen? Misschien wel. Maar dat zou dan een rotstreek zijn geweest, want diep in haar hart had ze enkel medelijden met Thomas. ‘Ben je nooit bang geweest?’ vroeg ze zacht. ‘Ik zou als de dood zijn dat ze me te pakken kregen.’

‘Ze pakken me geen tweede keer; daar past Thomas wel voor op. Wat dacht je? Zie ik er zo stom uit?’

‘Nee,’ zei Marloes, ‘nee, je ziet er helemaal niet stom uit – alleen als een groot eigenzinnig kind.’

Ze zat in haar geliefde houding – met haar armen om haar opgetrokken knieën geslagen – en tuurde over de velden naar de horizon vol zachte, avondlijke tinten van purper en teer blauw en hier en daar het broze wit van een ijl wolkje, dat aan een drijvende wattenprop deed denken.

Thomas gluurde van opzij naar haar gezicht. Wat een lief meisje, dacht hij, die Marloes Eleveld. Niks groots, ofschoon ze daar toch eigenlijk alle aanleiding voor had, met zo’n rijke stinkerd van een papa. Dat ze warempel toch gekomen was... Hij had het niet verwacht. Waarom was ze eigenlijk gekomen? Toch niet om een avond door te brengen in gezelschap van die niksnut van een Thomas Wildeboer. Dat kon er bij hem niet in. Daar geloofde hij nog steeds geen steek van. Maar waarom dan wel? Hij had gezien hoe ze samen met die Evert Bruinsma op het land werkte. Leuk stel die twee, had hij toen gedacht, en op het-

zelfde moment was er iets als jaloezie door zijn hart gegaan. Dat ze vanavond naar hem toe gekomen was, kon enkel uit medelijden zijn geweest, bedacht hij ineens. Maar als hij haar een tweede keer zou uitnodigen, zou ze zich vast en zeker niet meer laten zien. En laat staan, dat ze ooit met hem zou willen trouwen. Maar zelfs als ze dat zou willen, dan was boer Eleveld er altijd nog. Die brak haar liever allebei de benen en sloeg hem, Thomas, met hetzelfde plezier het graf in. Want Eleveld had voor zijn dochter natuurlijk heel iemand anders op het oog, een of andere rijke boerenzoon. Hoewel, Thomas kon zich Marloes nog niet goed als boerin op een grote hoeve voorstellen. Zoals ze daar vanmiddag op die trekker had gezeten: haar ranke, soepele figuurtje in een blauwe overall gestoken, het blonde haar uitkrullend vanonder een knalrood doekje om haar hoofd. Met haar bruine snoetje en haar tengere gestalte had ze hem bijna aan een jongen doen denken. Gelukkig maar dat ze geen jongen was...

‘Waar zit je zo diep aan te denken?’ onderbrak Marloes zijn gepeins.

‘Aan jou... en aan het feit dat je wel nooit met mij zou willen trouwen. En dat je na deze avond hier ook nooit meer met me zult zitten. Daarom kus ik je nou vaarwel.’

Voor ze goed en wel besepte wat hij allemaal deed of zei, lag ze in zijn armen en overdekte hij haar met kussen. Eén moment verweerde ze zich heftig, maar dan liet ze hem begaan, genietend van zijn onstuimige liefkozingen. Roerloos lag ze tegen zijn borst en toen, bijna aarzelend, kuste ze hem terug.

Plotseling duwde hij haar van zich af en sprong hij op. ‘Je moet het me niet kwalijk nemen, Marloes,’ zei hij stuntelig, ‘maar dit, dit had ik nodig... Hier verlangde ik al zo lang naar... Je bent ook zo mooi.’ Hij wilde weglopen, maar na een paar passen keerde hij zich om en bleef staan. ‘Bedankt dat je gekomen bent.’ Toen liep hij zonder om te kijken verder.

‘Thomas!’ riep ze. ‘Thomas, luister eens.’ Marloes holde op hem toe, greep hem bij een arm en ging recht voor hem staan. ‘Ik wil dat je weet, dat ik het erg prettig heb gevonden – zo-even hier bij jou... En ook je kussen vond ik prettig. Dat wou ik je even zeggen.’

Zijn ogen dwaalden onderzoekend over haar gezicht. ‘Goed, als je voor een herhaling mocht voelen, morgenavond op dezelfde tijd ben ik hier weer. De keus is aan jou.’ Nu liep hij resoluut van haar weg, Marloes met verwarde gevoelens achterlatend.

‘Ik zal er zijn,’ fluisterde ze zacht voor zich heen. ‘Ik zal er zijn, Thomas Wildeboer. Morgen en overmorgen en de avond daarop. Omdat ik

verliefd op je ben – op je grote, sterke vrijbuitergestalte met die knappe, verweerde kop en die handen als kolenschoppen. Op die bruine, fluweelzachte ogen, die brede, roekeloze mond met lippen, die zo hartstochtelijk kunnen kussen. Op je onafhankelijke geest, die zijn eigen weg kiest. Op alles aan je, Thomas Wildeboer. Ik ben verliefd op de hele Thomas Wildeboer.’

Terwijl ze langzaam voortsloenterde in de richting van de hoeve, vroeg ze zich verwonderd af wat haar toch bezielde. Hoe het kwam, dat ze nu opeens helemaal verslingerd was aan deze man, aan deze vagebond, van wie werd gezegd dat hij voor niets deugde. Het was toch aanvankelijk alleen maar medelijden geweest, dat ze voor hem voelde. Kan dan een kus, een streling, zoiets in één keer doen omslaan in liefde? Of had ze, zonder het zelf te weten, altijd al van hem gehouden? Ze streek onwillekeurig met haar tong langs haar lippen en het was net of ze zijn kussen nog steeds proefde. Haar hele mond gloeide, alsof hij dik en gezwollen was. Lieve hemel, wat kon die Thomas kussen.

Hoe vaak had Evert haar niet gevraagd, of hij haar een kus mocht geven. Nooit had ze erin toegestemd, omdat ze geen liefde voor hem voelde. Maar Thomas vroeg niet, die deed gewoon wat zijn hart hem ingaf, bij alles. Hij stroopte, stal kippen, vergokte in kroegen zijn laatste centen en dronk zich bijna iedere avond een stuk in zijn kraag. Maar hij had ook zijn goede kanten. Hij was altijd bereid anderen te helpen en hij had een onveranderlijk zonnig humeur. Ook werkte hij zo nu en dan wel voor de kost, op een eerlijke manier. Zo ging hij in het voorjaar vaak de boeren langs om dode lammeren op te kopen, of hij handelde zo’n beetje in vodden en oud ijzer. Vader was altijd maar wat blij geweest, als Thomas Wildeboer weer eens langskwam en hem van zijn oude rommel verlostte. Oude rommel waar vader nog goed geld voor beurde.

Vader zou overigens allesbehalve blij zijn, als hij hoorde dat ze op diezelfde Thomas Wildeboer verliefd was geworden. En het wás ook niet verstandig wat ze deed. Het kon immers nooit iets worden tussen hen beiden. Want al had ze dan maling aan rang en stand, de afstand tussen Thomas en haar was zo verschrikkelijk groot, die was door geen liefde te overbruggen. Door geen liefde? En waarom niet? dacht ze opeens opstandig. Stond er dan niet in de Schrift: ‘De liefde overwint alles?’ Jawel, dat mocht zo zijn, maar er bestond ook een gezegde dat zei: ‘Waar de armoede binnenkomt, gaat de liefde de deur uit.’ En ze wist zelf drommels goed, dat er grote moeilijkheden zouden komen, als ze het echt serieus met Thomas zou gaan menen. Niet alleen thuis, maar meer nog later, als ze met deze man getrouwd was. Want al was ze er nog zo van

overtuigd dat het haar zou lukken een eerlijke, evenwichtige werkman, en misschien zelfs een goede boer van hem te maken, honderd procent zekerheid had ze niet. En had ze ook niet nog rekening te houden met Thomas' moeder, moeder Gezien? Haastig duwde Marloes de gedachten aan haar van zich af. Niet aan haar denken nu. Het ging om Thomas, alleen hij was van belang. Hoe zou hij aan deze avond terugdenken? Was hij ook zo verliefd als zij? Of had hij hun ontmoeting gewoon als een avontuurtje beschouwd, een prettig avontuurtje in een dag van nutteloos rondlummelen?

Hoe het ook zij, ze was vastbesloten morgen weer naar hem toe te gaan. Morgen en overmorgen en alle avonden daarna, net zolang tot Thomas misschien genoeg van haar kreeg. Tot zolang wilde ze zijn warme lippen op de hare voelen, zijn stem horen en in die prachtige, bruine ogen kijken. En kreeg hij geen genoeg van haar, maar zou blijken dat ze echt van elkaar hielden, dan, dan... Wel, dacht ze, terwijl ze het erf op liep, komt tijd, komt raad.

Hoofdstuk 2

De zomer, die lang en heet was geweest, was overgegaan in de herfst. Begin september was het weer nog mooi en zelfs warm geweest. Maar halverwege die maand was het begonnen te regenen, en nu was het eind oktober en het regende nog steeds. Bijna onafgebroken plensde het water uit de lucht.

'Je snapt niet waar al dat water vandaan komt,' zuchtten de mensen somber.

'Komt er dan nooit een eind aan?'

Voor de boeren zag het er niet best uit. De aardappelen, uien en bieten zaten nog in de grond. Ook al zou het weer omslaan, de oogst was toch al verloren. Alles lag weg te rotten in de vette, sompige klei. Een enkele boer had de hoop reeds opgegeven en tegelijk met de oogst zijn ergernis ondergeploegd.

Hendrik Eleveld liep rond met een gezicht als een oorwurm. Zijn arbeiders gingen hem zoveel mogelijk uit de weg en volgden onderdanig zijn bevelen op, ook als ze het niet met hem eens waren. De boer was slecht te spreken en dan was voorzichtigheid geboden, oordeelden ze. Dat een man zich zo'n kopzorg kon maken om een deel verloren oogst, was iets wat ze maar moeilijk konden vatten. Hij zou van de winter waarachtig toch geen honger hoeven te lijden!